

Silje Horntvedt

«Om bare én av oss var annerledes ...» - Skeiv ungdomslitteratur og dens relevans for undervisning

En analyse av hvordan homofili fremstilles i *Dette blir mellom oss* og *Svartrasta syng om natta*

Universitetet i Sørøst-Norge
Fakultet for humaniora, idretts- og utdanningsvitenskap
Institutt for språk og litteratur
Postboks 235
3603 Kongsberg

<http://www.usn.no>

© 2023 Silje Horntvedt

Denne avhandlingen representerer 30 studiepoeng

Sammendrag

Denne masteroppgaven undersøker hvordan vi kan arbeide med temaene kjønn og seksualitet i litteraturundervisningen i norsk på ungdomstrinnet; nærmere bestemt homofili i nyere, norsk ungdomslitteratur. Gjennom en nærlesing av to romaner som skildrer denne tematikken, er følgende problemstilling forsøkt undersøkt og besvart: *Hvordan blir det å være homofil skildret i Dette blir mellom oss og Svartrasta syng om natta, og hvordan kan romanene være relevante for litteraturundervisningen på ungdomstrinnet?*

Jeg har foretatt en litterær analyse av de to nevnte romanene, hvor jeg har undersøkt fortellehandling, karakteristikk og romanenes motiv, tema og norm. Dette for å undersøke om homofile karakterer får fortelle sin egen historie, hvordan homofile karakterer beskrives og hvordan romanene tematiserer homofili. I analysen har også det teoretiske rammeverket for oppgaven fungert som et sett med lesebriller i møte med romanene. Her er særlig perspektiver fra queerteori, og spesielt teoretiske perspektiver hos Michel Foucault og Judith Butler gjeldende, og hvordan samfunnets diskurser skaper og opprettholder dikotomien hetero-homo viktig.

Analysen av romanene avdekker at de kan bidra til å forsterke et stereotypisk bilde av homofile karakterer. En av romanene problematiserer i stor grad også det å være homofil, som bidrar til at homofili fremstår som annerledes, og skildrer dermed også en heterofil norm. Den andre romanen skildrer i større grad det å være homofil som noe naturlig. I begge romaner må de homofile karakterene komme ut av skapet, og det skildres hvordan dette både kan være en utfordrende og usikker prosess, men også frigjørende for individet.

Romanenes didaktiske relevans blir i hovedsak drøftet mot danningsteori og rådende planverk for skolen. Det blir gjort rede for aktualiteten til skjønnlitteratur med kjønns- og seksualitetstematikk i litteraturundervisningen, og hvordan læreren bør synliggjøre undervisningsinnholdets påvirkning av samfunnets maktstrukturer. Den didaktiske refleksjonen understreker relevansen av å bringe romaner som omhandler kjønn og seksualitet inn i litteraturklasserommet. Romanene er særlig relevante for arbeidet med det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring i norskundervisningen.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Innholdsfortegnelse	3
Forord	5
1 Innledning	6
1.1 Bakgrunn for prosjektet	6
1.2 Oppgavens tema og problemstilling	7
1.3 Aktualisering: Danning og utdanning	8
1.4 Oppgavens oppbygging.....	9
2 Teoretisk rammeverk	11
2.1 Tidligere forskning.....	11
2.2 Kjønnsteori som forskningsfelt.....	15
2.3 Queerteori.....	15
2.3.1 Michel Foucault: «Den homofile» blir skapt	16
2.3.2 Judith Butler: Å «gjøre» kjønn.....	18
3 Metode	22
3.1 Utvalg.....	22
3.2 Vitenskapsteoretisk posisjon: Hermeneutikk.....	24
3.3 Fremgangsmåte: Litterær analyse	25
3.3.1 Analyse av fortellehandling	25
3.3.2 Karakteranalyse.....	27
3.3.3 Analyse av motiv, tema og norm	28
4 Analyse	30
4.1 Dette blir mellom oss	30
4.1.1 Om romanen.....	30
4.1.2 Fortellehandling	31
4.1.3 Karakteranalyse: Å være en gutt som liker gutter.....	32
4.1.4 Motiv, tema og norm.....	36
4.2 Svarttrasta syng om natta	38
4.2.1 Om romanen.....	38
4.2.2 Fortellehandling	39
4.2.3 Karakteranalyse: Edith, Martha og Max	41
4.2.4 Motiv, tema og norm.....	45

5	Drøfting	49
5.1	Å bryte med tradisjonelle kjønnsnormer?.....	49
5.2	Selvtillit og selvbilde: Rom for å være annerledes?	50
5.3	Kategorisering og iscenesettelse	51
5.4	«Skapet» og det skjulte liv	53
6	Didaktiske refleksjoner	56
7	Konklusjon	60
	Referanser	63

Forord

I fire og et halvt år gruet jeg meg til dagen jeg skulle sette med ned og skrive denne masteroppgaven. I motsetning til flere av studentene i klassen min, hadde jeg null peiling på hva jeg skulle skrive om. Motivasjonen var lav, og inspirasjonen enda lavere. Og var det ett tema jeg visste at jeg i hvert fall skulle holde meg unna, var det skjønnlitteratur. Når jeg nå, helt på tampen av utdanningsløpet mitt leverer en ferdig masteroppgave med fordypning i nettopp skjønnlitteratur, tenker jeg bare: Hva skjedde?

Jeg liker å tenke at jeg har vokst, at jeg har utviklet meg gjennom arbeidet med denne oppgaven. For selv om jeg visste at skjønnlitteratur var det emnet i norskfaget jeg kunne minst om, har jeg omsider blitt mer fortrolig med det. Og det tror jeg er viktig, både for Silje som menneske, men også for Silje som norsklærer. For jeg har klart å stå i det, tatt til meg veiledning og lært noe nytt – og denne erfaringen vet jeg vil komme meg til gode.

Veien hit har ikke gått knirkefritt. Det har vært tårer, banning og klaging til både medstudenter, kollegaer, familie og venner. Men det er vel på mange måter slik det skal være. Jeg hadde nok likevel ikke klart det uten trøstende ord fra mottakerne av klagingen. Derfor takker jeg alle som har lyttet og kommet med oppmuntrende ord underveis i prosessen – støtten deres har betydd masse!

Jeg vil også rette en spesiell takk til veilederen min, Sveinung Nordstoga. Du har alltid vært tilgjengelig, om det så har vært et enkelt spørsmål på e-post eller en mer omfattende veiledning på Zoom. Du har vært med på ideene mine hele veien, vist interesse for oppgaven og oppmuntret meg. Tusen takk for alle gode råd du har gitt meg underveis!

Og til mine kjære «barn» i E-klassen: Takk for at dere har vist meg at det er lærer jeg er!

Over og ut (i arbeidslivet)!

Sandefjord, mai 2023

Silje Horntvedt

1 Innledning

1.1 Bakgrunn for prosjektet

Hva vil det si å være mann, og hva vil det si å være kvinne? Hva er det som bestemmer hva det enkelte mennesket kan og ikke kan gjøre når det gjelder kjønn og seksualitet? Hvilke normer styrer oss, og hvordan kan skjønnlitteraturen speile slike normer i dag? Før jeg ble introdusert for kjønnsteori i litteraturemnet i norsk på lærerutdanningen, hadde jeg ikke tenkt over disse spørsmålene i særlig stor grad. Ei heller hadde jeg vært spesielt interessert i skjønnlitteratur og lesing av romaner. Likevel, da vi begynte å diskutere og undersøke disse spørsmålene i norskemnet fjerde året på lærerutdanningen, ble et lys tent i meg som fremtidig norsklærer og litteraturlærer: Hvilke normer, tankemønstre og representasjoner omkring kjønn og seksualitet finnes i de skjønnlitterære tekstene vi bruker i klasserommet? Og hvordan kan skjønnlitteraturen etablere troverdige karakterer som viser sårbarhet og ekthet omkring disse temaene?

Jeg kan ikke huske at kjønnstematikk og seksualitet var aktuelle temaer i skjønnlitteraturen jeg selv ble introdusert for på ungdomsskolen for snart åtte år siden. Det nærmeste vi kom var lesingen av *Et dukkehjem* av Henrik Ibsen, hvor vi så vidt var innom kjønnsrolle-tematikken og kvinnekamp. Dette var også det nærmeste vi gikk inn på området på videregående. Andre former for kjønnsuttrykk og seksualitet som ble skildret i skjønnlitteraturen ble, ifølge min hukommelse, viet lite oppmerksomhet i klasserommet. På tvers av fagene var det generelt lite diskusjon omkring andre kjønnsuttrykk og seksuelle orienteringer enn det heterofile.

I dagens åpne samfunn er det trolig mer relevant enn noensinne å vie plass til undervisning om mangfoldet av kjønnsuttrykk og seksualiteter. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet anslår at opptil 12% av befolkningen tiltrekkes av personer av samme kjønn som seg selv (Bufdir, 2023). Andelen ikke-heterofile har økt sammenliknet med en likende undersøkelse gjort i 2008, hvor 1,8% svarte at de ble tiltrukket enten samme eller begge kjønn. I et ordinært klasserom i dag er sannsynligheten derfor stor for at man møter elever som ikke utelukkende tiltrekkes av det motsatte kjønn. Et spørsmål som reises er derfor: Hvordan møter vi disse elevene i undervisningen?

Kjønnsforskeren Åse Røthing, som har publisert en rekke arbeider om blant annet homofili og undervisning, publiserte i 2007 artikkelen «Gode intensjoner, problematiske konsekvenser. Undervisning om homofili på ungdomsskolen». Der skriver hun blant annet at det i norsk skole tas for gitt at heteroseksualitet er normen i klasserommet, og at skolen derfor reproducerer tanken om

heteroseksualitet som ideal (Røthing, 2007, s. 485). Videre finner hun at homofili ofte problematiseres, mens heterofili i stor grad aksepteres uten videre problematisering, og at undervisningen på mange måter opprettholder dikotomien hetero-homo. Som tittelen på artikkelen antyder er intensjonen ofte god, men konsekvensene kan derimot være problematiske. Skjønnlitteraturen vi bringer inn og leser i klasserommet, kan på sin side bidra inn i denne diskursen. Spørsmålet en derfor må stille seg er hvilke normer for seksualitet som eksisterer i disse romanene? Målet mitt med denne oppgaven er å undersøke nettopp dette, og dermed utvikle en forståelse av hvordan vi kan jobbe med seksualitet i litteraturundervisningen i norsk på ungdomstrinnet.

1.2 Oppgavens tema og problemstilling

I denne oppgaven vil jeg analysere to norske ungdomsromaner med homofile hovedkarakterer, og drøfte hvordan romanene kan være relevante til bruk i litteraturundervisningen på ungdomstrinnet. Tatjana Kielland Samoilow og Per Esben Myren-Svelstad skriver i boka *Kritisk teori i litteraturundervisningen* at det har vært en tendens til at litterære analyser av verk med kjønns- og seksualitetstematikk ofte leter etter «gode eller dårlige fremstillinger av kjønn» (2020, s. 58). En slik vurdering vil ikke gjøres her. Denne oppgaven vil derimot undersøke hvilke normer for kjønn og seksualitet som er til stede og som formidles i de to romanene. Etersom «kjønn og seksualitet» er et stort og omfattende tema, vil denne oppgaven avgrense seg til å undersøke hvordan homofili¹ skildres i de to ungdomsromanene. Oppgavens problemstilling lyder som følgende: *Hvordan blir det å være homofil skildret i Dette blir mellom oss og Svartrasta syng om natta, og hvordan kan romanene være relevante for litteraturundervisningen på ungdomstrinnet?*

For å besvare problemstillingen vil jeg analysere de nevnte romanene, hvor jeg vil undersøke romanenes fortellehandling, karakterer, motiver og tematikk. Funnene fra analysen vil deretter drøftes opp mot hverandre og mot begreper hentet fra forskningsfeltet queerteori. Jeg vil forsøke å svare på hvilke normer for seksualitet som formidles i romanene, og på hvilke måter romanene skaper rom for refleksjon rundt disse normene. Jeg vil også drøfte hvilke didaktiske muligheter romanene åpner for med henvisning til teorier om danning og relevant planverk for skolen.

¹ «Homofili» benyttes i denne oppgaven for å betegne likekjønnet tiltrekning uavhengig biologisk kjønn, og vil benyttes som samlebegrep for å diskutere både homofile og lesbiske relasjoner.

1.3 Aktualisering: Danning og utdanning

Opplæringslova §1-1 sier at skolen har et dannelsingsmandat (Opplæringslova, 1998). Overordnet del av læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020 (LK20) vektlegger at utdanning er en sentral del av dannelsesoppdraget i skolen, og at dette oppdraget har utvikling av «enkeltmenneskets frihet, selvstendighet, ansvarlighet og medmenneskelighet» som mål (Kunnskapsdepartementet, 2017). Videre vektlegges viktigheten av at elevene skal forstå «seg selv, andre og verden». Elevers utvikling og anerkjennelse av egen og andres seksualitet og kjønnsidentitet er en åpenbar del av skolens dannelsingsmandat og dannelsesoppdrag. Gjennom tidene har det oppstått ulike teorier om danning, og også om forholdet mellom danning og utdanning. Én av teoretikerne som har hatt stor innflytelse på dette feltet i Norge er Wolfgang Klafki. I sin teori om kategorial danning fremmer han viktigheten av «menneskets selv- og medbestemmelse over individuelle og samfunnspolitiske forhold» (Klafki, 2001, s. 168). Også her kan vi argumentere for at seksualitet og kjønn gjøres viktig. Samtidig ser vi at subjektet også plasseres i sentrum for egen dannelsesprosess. Et hovedpoeng i Klafkis kategoriale danningsteori er at elevene skal introduseres for innhold i undervisningen som vil fange deres oppmerksomhet og som vil ha betydning for livet her og nå, men også i fremtiden (Klafki, 2001, s. 189).

Det er i stor grad samfunnet og kulturen man er en del av som avgjør hva som anses som «viktig» innhold for danning. Skolens planverk er en viktig indikator for hva dette innholdet skal være. I LK20 introduseres tre tverrfaglige temaer som berører sentrale samfunnsutfordringer, og ett av disse er «Folkehelse og livsmestring» (Kunnskapsdepartementet, 2017). Her nevnes seksualitet og kjønn eksplisitt som aktuelle områder innenfor temaet. Det blir igjen tydelig at en slik tematikk har sin plass i undervisningen. Norskfaget anses som et sentralt dannelsesfag hvor elevene, ved blant annet å lese skjønnlitteratur, skal få kjenne på bekreftelse av egen identitet og bli utfordret på etablerte forestillinger, samt bli trygge på å fremme egne meninger og vise respekt for andres overbevisninger (Kunnskapsdepartementet, 2019). Lesing av skjønnlitteratur som tar opp kjønns- og seksualitetstematikk er derfor svært aktuelt i norskfaget.

Samtidig som planverk bidrar til å fremme viktig dannelsingsinnhold for elevene, er det et poeng å møte et slikt innhold med en viss motstand. Dersom læreren kun legger til rette for at elevene introduseres for etablerte samfunnsforestillinger er faren til stede for at elevene reduseres til kulturelt «riktige» subjekter, enn subjekter som produserer seg selv. Teoretikere som har fremmet denne problemstillingen er den franske filosofen Gilles Deleuze og den franske psykoanalytikeren Félix Guattari. I artikkelen «For en mindre danning. Med Deleuze og Guattari på søk etter

danningsbegrepets vibrasjonssentrum» (2011) gjør pedagog Jenny Steinnes rede for hvordan man kan lese deres perspektiver opp mot dannelsesbegrepet. Begge var kritiske til at det er kulturen som styrer hva subjektet skal være, og at mennesket derfor står i fare for å bli et forhåndsdefinert kulturprodukt (Steinnes, 2011, s. 196). De hevdet at mennesket holdes som gissel av kapitalismen, som ikke bare påvirker samfunnets ressursdeling, men også hvordan mennesket forstår seg selv. Deleuze og Guattari tar derfor avstand til dannelsesbegrepet, fordi det ifølge dem begrenser subjektets opplevelse av seg selv da danning alltid vil bære preg av at subjektet må tilpasse seg etablerte samfunnsnormer. I stedet fremmes en form for «antidanning» (Steinnes, 2011, s. 203): Undervisningen må ikke fungere som et speil av det som er rådende i samfunnet, men derimot bidra til å utfordre etablerte forestillinger slik at elevene gjøres disse bevisst og dermed kan møte fremtiden med motstand. På den måten vil subjektet kunne bidra i egen dannelsesprosess. Kunnskap er en nødvendighet for danning, men må ikke «begrenses og fanges i det allerede tenkte» (Steinnes, 2011, s. 208). Vi ser her at å undersøke og sette søkelys på etablerte kjønns- og seksualitetsnormer gjøres til en aktuell del av danningen.

Dersom vi ser Klafkis vektlegging av innhold i undervisningen som vil ha betydning for subjektet og Deleuze og Guattaris perspektiver på en anti-danning hvor elevene oppfordres til å være kritiske til undervisningens innhold, kan vi si at danning må være en dynamisk prosess. Denne prosessen må balansere mellom det å formidle etablerte verdier og samtidig få elevene til å tenke kritisk. Skolens rolle i denne prosessen blir å legge til rette for et dannelsesmiljø som oppmuntrer elevene til å stille spørsmål, tenke kritisk, utfordre eksisterende normer og verdier, og utvikle sin egen identitet basert på et mangfold av perspektiver. Undervisning i temaer som seksualitet og kjønn, som både inkluderer og utfordrer, kan bidra til at elevene får oppleve anerkjennelse for egen identitet, og i tillegg kunne avdekke etablerte maktstrukturer for å bedre kunne møte nåtidens og framtidens samfunn aktivt og ansvarlig.

1.4 Oppgavens oppbygging

Her gis en oversikt over oppgavens inndeling og struktur. I kapittel 2 vil jeg gjøre rede for det teoretiske rammeverket for oppgaven. I dette kapitlet vil jeg først presentere tidligere forskning på feltet både i skandinavisk og internasjonal kontekst, før jeg presenterer kjønnsteori og underkategorien queerteori, og redegjør for relevante begreper fra fagfeltet. I kapittel 3 begrunnes utvalg av romaner for oppgaven, samt en avklaring av oppgavens vitenskapsteoretiske posisjon og den metodiske fremgangsmåten. I kapittel 4 foreligger selve de litterære analysene og deres

resultater. I kapittel 5 drøfter jeg resultatene fra analysen opp mot det teoretiske rammeverket, og i kapittel 6 vil jeg redegjøre for didaktiske refleksjoner rundt bruk av romanene i litteraturundervisningen. I kapittel 7 vil jeg på bakgrunn av drøftingen av analysen og didaktiske refleksjoner svare på oppgavens problemstilling og konkludere.

2 Teoretisk rammeverk

I dette kapittelet vil jeg presentere det teoretiske rammeverket for oppgaven. Først vil jeg gjøre rede for tidligere forskning på feltet, hvor jeg forsøker å skape et bilde av hvordan homofili er blitt skildret i både norsk og internasjonal skjønnlitteratur gjennom tidene. Deretter følger en redegjørelse av forskningsfeltet *kjønnteori* og underkategorien *queerteori*, som blant annet inneholder begrepsavklaringer som vil være relevante i analysen av romanene og drøftingen av denne.

2.1 Tidligere forskning

I dagens ungdomslitteratur anses homofili som et viktig tema (Samoilow & Myren-Svelstad, 2020, s. 66). Dette understrekes også av Norsk barnebokinstitutt, hvor formidlingsleder Birgitte Eek i artikkelen «Skeivt kulturår: På rett vei?» skriver at instituttet ser en økning av skeive bøker de siste årene (Eek, 2022). I samme artikkel skriver forfatteren at Norsk barnebokinstitutts håp for fremtiden likevel er at flere forfattere skal skrive mer «med» og mindre «om» homofile i skjønnlitteraturen. Ønsket fra instituttet er at det skal publiseres flere verk hvor homofile får snakke for seg selv, hvor karakterene skildres naturlig og at homofili i mindre grad problematiseres. Dette ønsket har de ikke vært alene om å fremme.

I 2013 sa daværende leder av Skeiv Ungdom, Åshild Marie Vige, i en reportasje gjort av NRK at organisasjonen ønsket flere positive historier om homofili i skjønnlitteraturen (Sigvartsen, 2013). Skeiv Ungdom merket seg da, i likhet med det Norsk barnebokinstitutt merker seg i nyere tid, at skjønnlitteratur med homofile motiv ofte var preget av negativitet, og at litteraturen derfor kunne virke demotiverende å lese for unge homofile. Tre år senere i en ny reportasje, presenterer NRK nyere skjønnlitteratur som kan kategoriseres under begrepet «problemfri homofili» (Monrad-Krohn, 2016). Begrepet betegner litteratur hvor homofile motiv ikke problematiseres, og der hovedkarakteren har et positivt forhold til egen legning. Hvorfor er det et behov for å fremme flere positive historier om homofili?

Historisk sett har ikke norsk skjønnlitteratur som skildrer homofili vært problemfri. Det kommer tydelig frem i Jan Olav Gatlands bok *Mellom linjene. Homofile tema i norsk litteratur* utgitt i 1990. Boka er en litteraturhistorisk gjennomgang av hvordan homofile tema er blitt skrevet om og behandlet i norsk skjønnlitteratur fra 1830-1990. I sine undersøkelser finner Gatland at et

gjennomgående motiv i litteraturhistorien er den homofiles selvmord. De homofile karakterene blir kriminalisert, møter motstand og fordommer, og det kan virke som at selvmordet er disse karakterenes eneste utvei. Samtidig blir homofile karakterer ofte tillagt negative egenskaper, som ifølge Gatland i stor grad speiler de lover og normer som preger samfunnet i tiden litteraturen er utgitt (Gatland, 1990, s. 27). Blant annet sammenliknes karakterene med dyr, fremstilles forførende og nærmest overgripende, samt at hovedvekten av mannlige, homofile karakterer fremstilles med feminine trekk. Lesbiske karakterer er derimot sjelden blitt tatt alvorlig i litteraturen (Gatland, 1990, s. 140). De blir sjelden nevnt eksplisitt og blir ofte skjult bak et motiv om gode venninner. Lesbiske karakterer fremstilles dessuten ofte med stereotypiske maskuline trekk. Homofile karakterer har historisk sett følt på selvforakt, å være syndige, perverse og unaturlige (Gatland, 1990, s. 121). Det har også vært vanlig at homofile karakterer har levd anonyme liv, og kun kommet ut om natten for å forhindre gjenkjennelse av andre (Gatland, 1990, s. 231). Gatlands litteraturhistoriske gjennomgang tegner et bilde av den skeive, norske litteraturhistorien som preget av negative historier, hvor homofili er blitt forsøkt sensurert og generelt fremstilt i et dårlig lys.

Til nå har jeg skissert et bilde av hvordan skjønnlitteratur generelt har skildret homofili. I denne oppgaven er det derimot ungdomslitteraturen, og hvordan den skildrer homofili, som er i søkelyset. Ifølge Svein Slettan defineres ungdomslitteratur som «litteratur som er utgitt med ungdom som målgruppe» (Slettan, 2020, s. 13). Litteratur som handler om, blir lest av eller som passer for ungdom kan i mange tilfeller omfavnes av begrepet, og ungdomslitteratur er ofte skrevet på en slik måte at ungdom spesielt kan kjenne seg igjen i og identifisere seg med teksten. Sentrale tema i ungdomslitteraturen er identitet og identitetssøking (Slettan, 2020, s. 30). I nyere litteratur for ungdom er et fokus rettet mot det indre følelseslivet sentralt, både når det gjelder mannlige og kvinnelige hovedkarakterer. Dette står i kontrast til den tradisjonelle ungdomslitteraturen, hvor dette særlig var gjeldende for ungdomslitteratur for jenter, i en tid der man i større grad skilte mellom «jentebøker» og «guttebøker». Ungdomslitteraturen på 1800- og 1900-tallet var i større grad preget av tydelige kjønnsnormer (Slettan, 2020, s. 20). Mannlige hovedkarakterer ble fremstilt som rasjonelle og skulle overkomme fysiske utfordringer, mens jentebøkene konsentrerte seg om følelseslivet og det å skildre en harmonisk hjemkomst. Jentebøkene skulle forberede de unge kvinnene til husmorlivet. Slettan skriver at dette skjer som et resultat av at kjønnene hadde ulike muligheter i samfunnet på denne tiden (2020, s. 21). Dagens ungdomslitteratur skildrer derimot ulike måter å være jente og gutt på. Med andre ord kan man se en utvikling i hva som anses som «maskulint» og «feminint» i skjønnlitteratur for ungdom. Samtidig, skriver Slettan, kan vi i dag se «ein regressiv tendens med omsyn til kjønn» (Slettan, 2020, s. 32). Med dette mener han at de

tradisjonelle kjønnsnormene kommer tilbake i litteraturen, men at dette særlig gjelder for sjangre som fantasy, hvor mannlige hovedkarakterer i større grad blir fremstilt etter tradisjonelle maskuline idealer.

Når det gjelder forskning på norsk skjønnlitteratur for ungdom med homofili som tema, kan vi blant annet merke oss bacheloroppgaven til Frida Rønning. Forfatteren undersøker hvorvidt homofili blir problematisert i norsk ungdomslitteratur i nyere tid. I oppgaven har Rønning gjort en litteraturstudie av 12 norske ungdomsromaner utgitt mellom 2010 og 2017 (Rønning, 2017). Alle romanene i materialet har enten en homofil eller lesbisk hovedkarakter. På bakgrunn av studien finner Rønning at homofili i stor grad problematiseres i romanene, og hun kategoriserer fire måter dette gjøres på. Først og fremst problematiseres homofili ved at bipersoner i romanene ikke viser aksept for hovedpersonens legning. Dernest ved at hovedpersonen selv har vansker med å akseptere egen legning. En tredje kategori er romaner der hovedkarakteren dør eller tar selvmord, og i den siste kategorien finner vi romaner der hovedkarakteren har en negativ bakgrunnshistorie som påvirker karakterens liv her og nå. I konklusjonen skriver Rønning at skjønnlitteraturen som utgis for unge fremdeles ikke er problemfri. Kun én av de 12 romanene i utvalget inneholder en «ren positiv historie fra start til slutt» (Rønning, 2017, s. 31).

I likhet med Rønning har også andre undersøkt hvordan norske ungdomsromaner skildrer homofili. Lars Rune Waage, instituttleder for grunnskolelærerutdanningen ved Universitetet i Stavanger, har publisert en rekke arbeider som undersøker maskulinitet og seksualitet i skjønnlitteraturen. I undersøkelser som tar for seg norske ungdomsromaner finner vi artikkelen ««Kompis»? «Rival»? «Kjæreste»? – eller kanskje bare «homo»?» (2013). Her gjør Waage en nærlesing av Tore Renbergs roman *Mannen som elsket Yngve* (2003) og undersøker hvordan hovedpersonen Jarle Klepp forholder seg til sin egen seksualitet og hvordan romanen presenterer begrepene «hetero» og «homo». Analysen avdekker hvordan Jarle, som har vært i et heterofilt forhold med Katrine og dermed følt seg trygg på egen heteroseksualitet, havner i en posisjon hvor maskuliniteten hans utfordres og tryggheten rundt egen seksualitet destabiliseres. Etter å ha møtt Yngve, utvikler han et homoseksuelt begjær overfor han. I forvirringen rundt det hele begynner Yngve å lyve til vennene sine og han outer² også Yngve offentlig for å opprettholde sin heteroseksualitet. Waage diskuterer romanens todelte tenkning rundt seksualitet som underbygger dikotomien hetero-homo (2013, s. 160). Han konkluderer med at romanen fremmer en norm om at homoseksualitet tilhører det

² «Oute er å avsløre, henge ut eller offentliggjøre personlige opplysninger om noen» (Dahl, 2023). Begrepet blir ofte brukt når noen offentliggjør at noen er homofile ufrivillig.

private, det an ikke skal snakke om, mens heteroseksualitetens dominerende plass i offentligheten løftes frem (Waage, 2013, s. 163).

I skandinavisk kontekst har Emma Severinsson i sin masteroppgave gjort litterære analyser av samtlige svenske ungdomsromaner med homofili som tema gjennom tidene (Severinsson, 2013). I sine undersøkelser finner hun blant annet at homofile karakterer gjennomgående fremstår som ensomme og utenfor det sosiale fellesskapet, og at homofili ofte blir satt opp som motpol til heterofili. Hun konkluderer med at selv de nyere svenske ungdomsromanene er sterkt preget av heteronormativitet (Severinsson, 2013, s. 44). De homofile karakterene i Severinssons materiale kommer ikke unna den dominerende heteroseksuelle kulturen, og en tendens i romanene er at disse karakterene derfor forsøker å gå inn i en heteroseksuell relasjon som ofte mislykkes. Til tross for at nyere romaner har innslag av flere positive fortellinger om homofili og homofile karakterer, er det å være homofil i svensk ungdomslitteratur i nyere tid fremdeles preget av å føle seg annerledes og at det er vanskelig å være seg selv i samfunn preget av heterofile normer.

Internasjonalt er temaet nøye undersøkt. Likevel, er mye av forskningen sentrert rundt undersøkelser av barnelitteratur og bildebøker. Et av disse bidragene er Jasmine Z. Lesters kartlegging av 68 barnebøker, hvor hun finner at LHBT-personer³ skildres på en slik måte at det heteronormative blir reproduisert, fremfor å bli utfordret (Lester, 2014). I hennes materiale finner hun at man i barnelitteraturen møter skeive karakterer som oppleves akseptable fordi de blir skildret på en ikke-truende måte (Lester, 2014, s. 247). Med dette mener hun at skeive karakterer gis heteroseksuelle uttrykk, er kjønnskonforme og monogame, og dermed fremmer en heteronormativ tankemåte. Lester skriver at slike skildringer bidrar til å opprettholde et undertrykkende system overfor LHBT-personer. Også Jill M. Hermann-Wilmarth & Caitlin L. Ryan finner at barnebøker fremhever heteronormative idealer (2016). Forfatterne har undersøkt ti skjønnlitterære tekster for barn i alderen 8-11 år, og finner at disse i liten grad utfordrer den heteronormative forståelsesrammen. Homofile karakterer er som oftest hvite og fra middelklassen, og lever som regel i monogame ekteskap og er ofte i mindretall. Ifølge forfatterne underbygger dette at heterofili er normalen (Hermann-Wilmarth & Ryan, 2016, s. 854).

³ LHBT står for lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (Bufdir, u.å.). Begrepet brukes om personer som bryter med normer for seksualitet og kjønn. Ofte tillegges også Q+ (LHBTQ+), der «Q» enten kan bety queer (skeiv) eller questioning (usikker) og «+» står for andre kategorier enn heterofili.

Forskningen som er presentert over viser at skjønnlitteratur som skildrer homofili ofte er preget av negative fremstillinger, hvor det å være homofil ofte problematiseres i form av tydelige heteronormative diskurser og hvor karakterene har en følelse av å være utenfor fellesskapet. For å kunne si noe om hvordan homofili blir skildret i romanene som skal undersøkes i denne oppgaven, vil jeg benytte meg av begreper hentet fra kjønnteori, og queerteorien spesielt. I det videre vil disse begrepene redegjøres for.

2.2 Kjønnteori som forskningsfelt

Kjønnteorien er et stort forskningsfelt som blant annet rommer de tre underkategoriene: queerteori, feminisme og maskulinitetsstudier. Samoilow og Myren-Svelstad skriver at kjønnteori gjør det mulig å «drøfte spørsmål om hva kjønn, kjønnsidentitet og seksualitet er, og hvordan dette kommer til uttrykk i språk og litteratur» (2020, s. 56). Et viktig perspektiv i kjønnteorien er skillet mellom *biologisk kjønn* og *sosialt kjønn*, det som på engelsk refereres til som «sex» og «gender». Det biologiske kjønn (sex) er knyttet til den kroppen du fødes med, mens det sosiale kjønn (gender), ifølge de fleste kjønsteoretikere er skapt av samfunnets og kulturens normer.

De sosiale konvensjonene for kjønn påvirker hva vi mennesker ser på som «maskulint» og «feminint», og hva vi tenker «hører til» eller stemmer overens med de biologiske kategoriene for kjønn, «mann» og «kvinne». Dette kan for eksempel være farger, klesplagg, yrkesretninger og personlighetstrekk som vi kategoriserer som typisk for det ene eller andre kjønn. Tanker om hva personer av mannlige og kvinnelige biologiske kjønn bør være eller gjøre, danner rom for stereotypering av kjønnene. Slike stereotyperinger og forestillinger om hva det vil si å være en kvinne, med kvinnekropp, og en mann, med mannekropp, har gjennom tidene blitt reproduisert i litteratur og andre kulturuttrykk (Samoilow & Myren-Svelstad, 2020, s. 59). Som vi snart skal se er språket vårt, altså hvordan vi snakker om og beskriver fenomener, med på å etablere og reproducere normer for kjønn og seksualitet. Å være bevisst på at dette skjer, og hvordan det kan skje, vil være nyttig i en undersøkelse av hvordan litteraturen fremstiller homofili.

2.3 Queerteori

I det følgende vil jeg presentere queerteorien i korte trekk. Innenfor dette feltet har ulike queerteoretikere undersøkt hvordan menneskeproduserte diskurser om kjønn og seksualitet har

bidratt til en hierarkisk kategorisering av kjønnsuttrykk og legninger, og hvordan disse er blitt videreført og forsterket gjennom tidene. Det er her snakk om en diskurs; hva vi kan si, hvordan vi kan si det og hvem som har makten til å si noe om det. Teoriene som blir presentert i det videre vil redegjøre for hvordan denne diskursen er oppstått og videreført, og vil bidra til å skape et rammeverk og tankesett for hvordan man kan lese skjønnlitteratur som omhandler kjønns- og seksualitetstematikk.

I *Kjønnssteori. En grunnbok* blir queerforskningen beskrevet som ulike teoretiske retninger som ønsker å rukke ved den dualistiske forestillingen av kjønn; det vil si tanken om at det kun finnes to kjønn som består av de utelukkende kategoriene «mann» og «kvinne» (Eng, 2006, s. 136). I dikotomien mann-kvinne er kjønnene forventet å være kontraster til hverandre, samtidig som de utfyller hverandre gjennom å danne heteroseksuelle forbindelser. Seksualitet er derfor, ifølge queerteorien, en viktig del av vår forståelse av hva kjønn er og vice versa. Et slikt tankesett etablerer forestillingen om at mennesker utvikler et naturlig heteroseksuelt begjær, som betyr at man tar utgangspunkt i en forventning om at alle mennesker naturlig tiltrekkes av det motsatte kjønn, med mindre vi blir opplyst om noe annet (Eng, 2006, s. 143). Det er den dualistiske forestillingen av kjønn som gjør det «nødvendig» for dem som ikke lever etter den heterofile normen å komme ut av «skapet», et skap som heteronormen bidrar til å holde i live. Mennesker som bryter med de stereotypiske forestillingene om hva det vil si å være det ene eller andre kjønnets anses som skeive, eller på engelsk queer, og derav navnet queerteori.

To sentrale skikkelser innenfor det queerteoretiske feltet er Michel Foucault og Judith Butler. Foucault utga i 1976 *Seksualitetens historie 1: Viljen til viten* som et omfattende analytisk verk av hvordan samfunnets diskurser har bidratt til dannelsen av det vi i dag kjenner som «den homofile». Judith Butler, som er en av de mest kjente queerteoretikerne i nyere tid, har videreført det konstruktivistiske perspektivet hos Foucault. Hun argumenterer for at kjønn, og dermed også seksualitet slik vi har sett over, verken er et naturlig eller biologisk faktum, men derimot et *performativt* fenomen. For Butler er kjønn noe vi mennesker gjør, ikke noe vi er. Videre vil tanker hos Foucault og Butler presenteres.

2.3.1 Michel Foucault: «Den homofile» blir skapt

I *Seksualitetens historie 1: Viljen til viten* skriver Michel Foucault at den frie seksualiteten blir «omhyggelig innesperret» på 1800-tallet (Foucault, 1976, s. 13). De formene for seksualitet som

springer utenfor det heterofile og det ekteskapelige mellom mann og kvinne, altså uten mål om forplantning, blir på denne tiden både sanksjonert og plassert under streng kontroll av samfunnet. Foucault skriver at dette henger sammen med samfunnsutviklingen på denne tiden. På 1800-tallet anser de borgerlige samfunnene i større grad befolkningen som et økonomisk og politisk anliggende (Foucault, 1976, s. 34). Maktinstansene i samfunnet ønsker en befolkningsvekst blant annet på grunn av arbeidskraft, og slik blir befolkningens seksualitet og seksuelle aktiviteter i større grad et område for samfunnets kontroll.

Det betyr ikke at seksualitet i andre former enn heterofili blir sensurert. For selv om menneskenes seksualitet på denne tiden i større grad blir kontrollert enn tidligere, er det ikke slik at man ikke snakker om det eller forsøker å tie det. Tvert imot, mener Foucault: «Man snakker ikke mindre om det, tvert om. Man sier det annerledes» (Foucault, 1976, s. 36). Ifølge han blir ikke seksualiteten undertrykt i form av sensur, men at det derimot skjer en diskursiv eksplosjon på 1800-tallet, en språkliggjøring av seksualitetens former. I denne perioden finner Foucault at maktinstansene skriver mer om hva homoseksualitet er, i et forsøk på å tydeliggjøre hva mennesket ikke bør gjøre. I forordet til boka skriver Foucault-viteren og oversetteren Espen Schaanning at Foucault bruker diskursbegrepet ikke bare for å vise til det som blir sagt, men at han i større grad vektlegger en språklig praksis som involverer makt (Schaanning i Foucault, 1976, s. 8). Den diskursive eksplosjonen Foucault skriver om, beskriver tankemåter om seksualitet som tillegges makt, og hvor det heterofile og monogame løftes frem. De som bidrar til utviklingen av diskursen har også makt til å kontrollere dem.

Lovene, kirkene, legene og psykiaterne er maktinstansene som bidrar til den diskursive eksplosjonen, og dermed også til normdanningen av den «rette» seksuelle utviklingen. Andre former for seksualitet blir ansett som avvik fra denne normalen. Det som skal undersøkes, beskrives og diskuteres av disse instansene er seksualiteten «hos dem som ikke elsker det annet kjønn» (Foucault, 1976, s. 49). Det som da skjer, er at det oppstår en motsatt effekt av maktinstansenes forsøk på å tie den frie seksualiteten og det frie kjønnnet: «Disse kontrollformene utstråler diskurser omkring kjønnnet og intensiverer bevisstheten om en uopphørlig fare, hvilket i sin tur forøker incitamentet til å snakke om det» (Foucault, 1976, s. 40). Når maktinstansene på ulike måter forsøker å problematisere, undertrykke og bringe til taushet andre former for kjønnsidentitet og seksualitet enn det heterofile, gjøres dette gjennom å skrive, snakke og utgi informasjon om disse temaene. Dermed bringes det mer oppmerksomhet rundt nettopp dette, og homofili og andre kjønns- og seksualitetskategorier får et større fokus som konsekvens. Gjennom denne prosessen, og

diskursene som på denne tiden produseres, blir kjønn og seksualitet konstruerte kategorier med bestemte kjennetegn.

Foucault argumenterer altså for at de seksualitetskategoriene vi kjenner i dag, slik som heterofili og homofili, ikke er naturlig gitte. Derimot mener han at disse kategoriene er sosialt konstruerte gjennom diskursene som oppstår på 1800-tallet. Foucault skriver at det aldri før har eksistert så mange ulike diskurser om hva kjønn og seksualitet er, enn de som etableres på 1800-tallet, og at det er gjennom disse diskursene at «den homoseksuelle», det homofile mennesket, blir skapt (Foucault, 1976, s. 54).

Dagens samfunn er på mange måter svært ulikt de borgerlige samfunnene som vokste frem på 1800-tallet. Likevel kan vi se spor av diskursene som oppsto på denne tiden i våre moderne samfunn. Disse diskursene har fremdeles makt i dag, selv om dagens lovverk, religioner, medisin og psykiatri i stor grad har endret sine tankesett omkring kjønn og seksualitet. Hvordan har det seg at 1800-tallets diskurser videreføres i dag? I det videre skal vi få en forståelse av denne videreføringen ved å se nærmere på Judith Butler og hennes teori om *gender performativity*.

2.3.2 Judith Butler: Å «gjøre» kjønn

En av queerteoretikerne som viderefører Foucaults tanker om at kjønn og seksualitet er sosialt og kulturelt konstruert gjennom språket er Judith Butler. I boka *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* (1990) spiller Butler videre på tanken om at kjønn er en språklig konstruksjon, men hun legger i større grad vekt på hvordan kjønn er et performativt fenomen. Med dette mener hun at normer for kjønn og seksualitet konstrueres og reproduseres i måten vi mennesker iscenesetter, altså gjør, kjønnets vårt på. Hun spør:

How does one 'become' a gender? What is the moment or mechanism of gender construction? And, perhaps, most pertinently, when does this mechanism arrive on the cultural scene to transform the human subject into a gendered subject? (Butler, 1990, s. 111)

Svaret, for Butler, ligger i det hun kaller for *gender performativity* eller *kjønnsiscenesettelse*. Ifølge henne er kjønn noe vi gjør gjennom språket vårt, hvordan vi ser ut og måten vi handler på. Gjennom utseende vårt og hvordan vi opptrer ute i verden, viser vi andre hvilket kjønn, «mann» eller «kvinne», vi tilhører, og vi tillater andre å lese oss som ett av de to kjønnene (Butler, 1990, s. 111). Butler mener dessuten at kjønn ikke er noe vi er, men derimot noe vi får. Vi blir automatisk kjønn i det vi blir født, gjennom hvordan kroppen vår ser ut, og dette danner grunnlaget for vår kjønnede

tilværelse videre i livet. Med dette menes at vi ilegger individet en forutbestemt identitet som mann eller kvinne basert på dets reproduktive organer.

Ifølge Butler er både vårt biologiske og sosiale kjønn derfor sosiale konstruksjoner, som vi reproducerer gjennom kjønnsiscenesettelse. Hvordan vi velger å gjøre kjønnnet vårt på, er ikke et bevisst, selvstendig valg fra vår side:

Gender is, thus, a construction that regularly conceals its genesis; the tacit collective agreement to perform, produce, and sustain discrete and polar genders as cultural fictions is obscured by the credibility of those productions – and the punishment that attend not agreeing to believe in them; the construction «compels» our belief in its necessity and naturalness (Butler, 1990, s. 140).

I likhet med Foucault mener Butler at vi mennesker blir født inn i og sosialisert inn i et diskursivt regime, hvor vi kollektivt er blitt enige om hva som er «riktig» og «gal» måte å gjøre kjønn på. Om man ikke iscenesetter kjønnnet sitt på den «naturlige» måten, blir man stemplet som unormal. Det er ifølge Butler slik kategorier som «homoseksuell» og «lesbisk» blir skapt. Mennesker som gjør kjønnnet sitt annerledes enn det som har kollektiv konsensus i samfunnet, altså det heterofile, gjør ikke kjønnnet sitt på «riktig» måte.

Det diskursive regimet fungerer ifølge Butler som en reguleringsramme for hvordan vi skal handle og se ut på i henhold til hva som er «riktig» (Butler, 1990, s. 33). Denne reguleringsrammen består av normer for hva det vil si å være gutt; altså hvordan man bør se ut dersom man er gutt og hva som anses som riktige handlinger for en gutt. Dette kan for eksempel være at en gutt skal være tøff, sterk, ha kort hår og beholde kroppshåret. Om du derimot er en gutt som har langt hår og viser følelser, kan du bli sett på som avvikende, og derfor kanskje kategoriseres som homoseksuell. Er du ei jente med «typiske» guttetrekk, havner du kanskje i kategorien «butch»⁴.

Den reguleringsrammen som bidrar til å skape vår forståelse av hva kjønn og seksualitet er, blir forklart gjennom Butlers begrep *den heteroseksuelle matrisen* (Butler, 1990, s. 151). Den heteroseksuelle matrisen har sitt grunnlag i tokjønnsforståelsen som ble beskrevet over, som baserer seg på en forståelse av at det kun finnes to kjønn, mann og kvinne, som viser seg gjennom stabile kjønnsuttrykk og defineres gjennom utøvelsen av heteroseksualitet. Ut fra denne forståelsen dannes også dikotomien hetero-homo, hvor kategorien «homo» eksisterer som motsats til det «normale».

⁴ «Butch» er et begrep som er brukt særlig om maskuline, lesbiske kvinner og kontrasteres til begrepet «femme», som beskriver feminine, lesbiske kvinner. Disse begrepene er omstridte i dag da flere mener begrepsparet er nedsettende, og at det viderefører det heteroseksuelle tankesettet om at mennesker er «naturlig» heterofile, og at også lesbiske parforhold krever en «mann» og en «kvinne» (Butler, 1990, s. 122).

Den heteroseksuelle matrisen forklarer at menneskets begjær reflekterer og uttrykker kjønn, at kjønn reflekterer og uttrykker begjær, og at det dermed eksisterer en sammenheng mellom biologisk kjønn, sosialt kjønn og seksuell orientering (Butler, 1990, s. 22). Denne sammenheng anses som naturlig gitt, og mennesker som utøver kjønn og seksualitet på andre måter enn den heteroseksuelle matrisen regnes derfor som «avvikende» og «unormale».

Ifølge Butler er repetisjonen av disse heteroseksuelle konstruksjonene det som mobiliserer kjønnskategorier (Butler, 1990, s. 31). At vi sosialiseres inn i et «obligatorisk» heterofilt samfunn skaper rigide kjønnskategorier som plasserer oss i en av to grupper, der det naturlige kjønn og den naturlige seksualiteten reduseres til den heterofile mann og den heterofile kvinne. Normen for kjønn og seksualitet blir kontinuerlig repetert fra det øyeblikk vi mottar kjønn vårt ved fødselen. Denne repetisjonen er essensiell for Butlers forståelse av kjønn som et performativt fenomen: “Gender is the repeated stylization of the body, a set of repeated acts within a highly rigid regulatory frame that congeal over time to produce the appearance of substance, a natural sort of being” (Butler, 1990, s. 33). Repetisjon av kjønnsuttrykk, handlinger, ytringer og gester er en gjentakelse av de sosiale normene som sier hva som er akseptabelt og naturlig. Slik blir disse normene legitimert og videreført. Det er denne stiliserte repetisjonen som er selve performativiteten, altså kjønnsiscenesettelsen.

Videre skriver Butler at kjønn ikke burde forstås som en stabil identitet (Butler, 1990, s. 140). I stedet bør vi forstå kjønn som en illusjon som blir skapt av denne repeterende iscenesettelsen av de heteroseksuelle kjønnsnormene. Og som vi har sett er ikke denne iscenesettelsen et selvstendig og individuelt valg. Selv om individene iverksetter kjønnsnormene, er disse idoliserte sosiale og kulturelle handlinger. Kjønnsiscenesettelse er derfor ikke en bevisst opptreden, men bør forstås som en ubevisst gjøring av etablerte sosiale normer.

Dette kapitlet har skissert et teoretisk rammeverk som vil fungere som et sett med lesebriller i nærlesingen av romanene *Dette blir mellom oss* og *Svartrasta syng om natta*. Litteraturforskeren Nils Axel Nissen skriver at kjønnsforskning kan brukes til å forstå litteraturen, og at litteraturen kan brukes til å forstå hvordan kjønn og seksualitet konstitueres (Nissen, 2000, s. 256).

Skjønnlitteraturen spiller en rolle i etableringen av seksualiteter uten at den skaper gitte sannheter, fordi litteraturen baserer seg på fantasi og diktning. En queerteoretisk tilnærming til skjønnlitteratur kan handle om hvordan litteraturen blir formet av normer for seksualitet og seksualitetskategorier, eller hvordan den bidrar til å reprodusere eller utfordre slike normer (Samoilow & Myren-Svelstad,

2020, s. 69). I en slik undersøkelse stiller en seg spørsmål ved om stereotypiske forestillinger om seksualitet er til stede i skjønnlitteraturen, og hvorvidt disse forestillingene blir forsterket eller eksperimentert med. Teorien vil derimot ikke benyttes alene som metodeverktøy i selve analysen, men i større grad som grunnlag for drøftingen av analysens resultater. I det påfølgende metodekapittelet vil jeg gjøre rede for den metodiske tilnærmingen til romanene ytterligere.

3 Metode

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for de metodiske valgene som er gjort for å kunne undersøke romanene og svare på oppgavens problemstilling. Først og fremst vil jeg begrunne utvalg av empiri; altså hvilke romaner som er valgt og hvorfor. Deretter vil jeg plassere oppgaven i en vitenskapsteoretisk tradisjon, nemlig hermeneutikken, hvor jeg også kommer inn på oppgavens reliabilitet og validitet. Til slutt redegjør jeg for den metodiske fremgangsmåten for den litterære analysen av romanene, som vil basere seg på et utvalg av tradisjonelle, narratologiske prinsipper.

3.1 Utvalg

Da jeg ønsker å undersøke hvordan homofili fremstilles i nyere, norske ungdomsromaner har jeg søkt etter romaner som oppfyller disse kriterier i databaser hos samtlige bibliotek og bokhandlere. Jeg har først og fremst avgrenset for skjønnlitteratur og valgt aldersgruppe. Sistnevnte varierer fra database til database, og jeg har derfor valgt kategorier som «barn og ungdom», «ungdom», «13-15 år» og «16-17 år». Fordi jeg ønsker å undersøke romaner skrevet i nyere tid, har søket også vært avgrenset til romaner utgitt de siste ti årene, altså mellom 2013 og 2023. I søkefeltet har jeg brukt søkeordene «homofil» og «lesbisk» eller krysset av for dette i databaser hvor det har vært en mulighet. En siste avgrensning i søket har vært å finne romaner skrevet av norske forfattere og som er utgitt på norsk. Jeg har derfor også sett på om treffenes originalspråk er norsk. Fordi jeg ønsker å undersøke tematikken fra et mannlig og et kvinnelig perspektiv, har jeg valgt én roman der hovedkarakteren er en homofil gutt og én der hovedkarakteren er en lesbisk jente. Ut fra tilgjengelige romaner som oppfyller disse kriteriene falt valget til slutt på ungdomsromanene *Dette blir mellom oss* og *Svartrasta syng om natta*.

Dette blir mellom oss er debutromanen til forfatteren Alexander Kielland Krag og ble utgitt i 2020. I romanen får leseren være med inn i hodet til hovedpersonen Felix, en 17 år gammel homofil gutt som beretter om hvordan det er å være forelsket i en av samme kjønn, uten å vite om den han er forelsket i liker han tilbake. Denne romanen har en tydelig tematisering av homofili, og en eksplisitt formidling av normer som gjør det utfordrende å være ung, forelsket og homofil i et moderne samfunn. Romanen ble opprinnelig utgitt som en «Instagram-bok» på Instagram-profilen @pokketstories i 2020 (tidl. @dbmo_2020). Der ble romanen i sin helhet publisert på Instagrams historiefunksjon, med innslag av billedlige og auditive elementer (Gyldendal, 2021). Prosjektet var et samarbeid mellom forfatteren og Gyldendal forlag, og romanen ligger fremdeles tilgjengelig på

Instagram-profilen og er derfor tilgjengelig for hvem som helst i løpet av få tastetrykk. Dessuten er den også tilgjengelig i fulltekst på «Skolebiblioteket» i Gyldendals nettressurs for grunnskolen, Skolestudio⁵, med lyd støtte. *Dette blir mellom oss* er en prisbelønt ungdomsroman, og vant debutantprisen Trollkrittet samme år som den ble utgitt. Den ble også nominert til både Kulturdepartementets debutantpris for barne- og ungdomslitteratur og Bokbloggerprisen, og er dessuten nevnt i Birgitte Eeks artikkel hos Norsk barnebokinstitutt som en av ungdomsromanene det var verdt å merke seg under Skeivt kulturår⁶ i 2022 (Eek, 2022). På bakgrunn av romanens eksplisitte tematisering av homofili, positive omtaler og tilgjengelighet anser jeg romanen som særlig interessant for denne oppgaven.

Når det gjelder nyere ungdomsromaner som skildrer lesbisk kjærlighet ga mine søk forholdsvis få treff. De aller fleste romanene som er tilgjengelige hos norske bibliotek og bokhandlere er skrevet av ikke-norske forfattere. Søket ga resultat på kun én roman, nemlig *Svartrasta syng om natta* av Tone E. Solheim. Romanen ble utgitt i 2021 og er også denne forfatterens debutroman. Den handler om de to jentene Edith og Martha som til tross for en rekke utfordringer blir forelsket i hverandre. Sammenliknet med *Dette blir mellom oss* blir homofili i liten grad problematisert i denne romanen. I sin tale under utdelingen av Kulturdepartementets litteraturpriser for 2021 nevner juryleder Asbjørn Kolberg blant annet denne romanen som en av de ungdomsromanene der det å være skeiv blir beskrevet som «naturlig og positivt» (Kolberg, 2022). *Svartrasta syng om natta* var også nominert til Uprisen for årets ungdomsbok i 2022.

I romanen innleder hovedpersonene Edith og Martha et vennsforhold som etter hvert utvikler seg til å bli et kjærlighetsforhold, og selv om det heteronormative er mindre eksplisitt formidlet i denne romanen sammenliknet med romanen til Krag, betyr det ikke at vi ikke ser antydning til det ikke er til stede. På bakgrunn av dette vil lesingen av *Svartrasta syng om natta* være interessant sammenliknet med lesingen av *Dette blir mellom oss*.

Ser vi bort fra aldersavgrensningen jeg har brukt i mitt søk, finner vi også en annen norsk roman som skildrer lesbisk kjærlighet og det er *Dumme, dumme hjarte* av Linda Klakken (2017). Målgruppen for denne romanen er på forlagets nettsider satt til alderen 9-12 år. Det vil ikke

⁵ <https://www.skolestudio.no/skolebibliotek>

⁶ Den 21. april 2022 markerte at det var 50 år siden opphevelsen av straffelovens §213 (også kalt «homoparagrafen») som forbød seksuell omgang mellom menn (Tveter, 2022). For å markere dagen gikk Skeivt arkiv, Nasjonalmuseet og Nasjonalbiblioteket sammen for å «dokumentere, formidle og diskutere skeiv kunst, kultur og historie over hele Norge» (Skeivt arkiv, 2021). Dette prosjektet ble hetende «Skeivt kulturår».

automatisk si at den ikke kan være relevant for elever på ungdomstrinnet. Når jeg likevel må gjøre et utvalg, faller det mest naturlig å velge en roman som henviser seg til eldre barn, og som tar opp problemstillinger som er mer typiske for ungdomslivet, slik som utprøving av alkohol og utforsking av egen seksualitet. Tidligere undersøkelser gjort i forbindelse med Bibliotekutredningen viser dessuten at ungdom ofte velger litteratur utgitt for eldre aldersgrupper (Tveit, 2006, s. 40). Valget falt derfor på *Svartrasta syng om natta*.

3.2 Vitenskapsteoretisk posisjon: Hermeneutikk

Denne oppgaven vil plassere seg innenfor den hermeneutiske tradisjonen. Hermeneutikk betyr fortolkningslære (Anker, 2020, s. 50). I hermeneutikken vektlegges både det å filosofere rundt hva det vil si å forstå noe, samt fortolkning som metodisk fremgangsmåte. Tradisjonelt har tekster vært hermeneutikkens fremste studieobjekter. Ifølge den norske litteraturviteren Atle Kittang har hermeneutikkens historiske funksjon vært å svare på problemstillingen: «Korleis skal ein stille seg overfor skriftleg overleverte tekstar som på ein eller annan måte er blitt uleselege eller vanskelege å forstå for samtida?» (Kittang, 1979, s. 12). Dette fordi fortolkningslære tradisjonelt har vært knyttet til lesing av eldre tekster, særlig innen religion og teologi.

Men teksttolkning er også nødvendig i lesing av skjønnlitterære tekster. Kittang skriver at det oppstår et behov for tolkning i det vi leser noe vi ikke umiddelbart forstår; noe som skaper motstand og som nærmest holder igjen meningen sin (Kittang, 1979, s. 12). Dette kaller han for motstandsøyeblikk, og det er i slike øyeblikk behovet for tolkning oppstår. I tolkningsprosessen må leseren dra veksel på meningsdelene i teksten og den helhetlige meningen (Kittang, 1979, s. 13). I hermeneutikken beskrives denne prosessen som den hermeneutiske sirkel, hvor leseren kontinuerlig går fra del til helhet og tilbake til del igjen, for å skape en større forståelse av teksten. Forskerens forkunnskaper og forventninger vil også bringes inn i tolkningsprosessen (Nyeng, 2012, s. 50).

Hermeneutisk forskning kan kritiseres på bakgrunn av spørsmålet om dens reliabilitet og validitet. Hvordan kan vi vite om en tolkning av en tekst er sann og riktig? Vil andre komme frem til det samme resultatet? Når jeg i det videre analyserer romanene, vil mine tolkninger være farget av min forforståelse. For å sikre undersøkelsens gyldighet må jeg derfor påse at jeg undersøker det jeg faktisk skal undersøke, og at jeg trekker slutninger på bakgrunn av understøttende teori. For å sikre oppgavens reliabilitet er det viktig at jeg redegjør for hvordan jeg kommer frem til resultatene mine, slik at andre kan etterprøve undersøkelsen. En hermeneutisk tilnærming til forskning følger derimot

ingen gitt oppskrift, men er en tilnærming hvor forskeren kan gjøre selvstendige valg (Harstad, 2020, s. 31). Tolkningen av en skjønnlitterær tekst vil heller ikke ha en gitt fasit, men den må likevel kunne begrunnes på et vis. Kittang skriver at man gjennom bruk av etablerte teorier og metoder for teksttolkning, skaper noen prinsipper å basere denne begrunnelsen på (Kittang, 1979, s. 13). Jeg vil derfor i neste delkapittel redegjøre for analysens fremgangsmåte, for å i større grad kunne sikre etterprøvbarehet.

3.3 Fremgangsmåte: Litterær analyse

Jeg vil som nevnt gjøre en litterær analyse av de to ungdomsromanene for å undersøke hvordan de skildrer det å være homofil. Som jeg var inne på i forrige delkapittel bør en teksttolkende tilnærming basere seg på noen etablerte prinsipper. Jeg vil derfor her ta utgangspunkt i Rolf Gaaslands metodebok *Fortellerens hemmeligheter: innføring i litterær analyse* (1999). I det videre vil jeg gjøre rede for deler av de metodiske prinsippene som Gaasland formulerer og som jeg vil benytte meg av i analysen. Da jeg verken anser det som hensiktsmessig for oppgavens problemstilling, og nærmest umulig for oppgavens omfang, å foreta en fullstendig analyse av alle narratologiske trekk i romanene, vil jeg derfor ikke dedikere delkapitler i analysen til verken komposisjon, stil eller setting. Jeg vil først og fremst rette oppmerksomhet til romanenes fortellehandlinger for å undersøke om karakterene får berette sin egen historie selvstendig. Deretter vil det være nærliggende å foreta en karakteranalyse av de homofile karakterene i romanen. Som et siste analyseaspekt vil jeg til slutt analysere romanenes motiver, tema og norm for å kunne si noe om hva romanene overordnet handler om, og hvilken innstilling romanene har til dette. Jeg vil supplere Gaaslands metoder med perspektiver fra første kapittel i Svein Slettans bok *Ungdomslitteratur: ei innføring* (2020) for å knytte de narratologiske trekkene mot ungdomsromaner spesielt.

3.3.1 Analyse av fortellehandling

Det første jeg vil analysere i romanene er deres fortellehandlinger. Ifølge Gaasland handler dette om å undersøke hvem som har fortellerstemmen, fortellerens temporale og stedlige plassering, hvem som er bærer av synsvinkelen og graden av indirekte fortellernærver (Gaasland, 1999, s. 24). Det første steget i en analyse av fortellehandlingen er å avgjøre om fortellingen har en førstepersonsforteller, som etableres gjennom et «jeg», eller en tredjepersonsforteller, som opptrer anonymt, og eventuelt hvor mange fortellere som er til stede. Fortelleren kan også enten være

delaktig i fortellingen og ha en intern fortelleposisjon, eller være ekstern og ikke-deltakende, slik som en flue på veggen (Gaasland, 1999, s. 28). I dagens ungdomsromaner er førstepersonsfortelleren den vanligste formen for fortellerstemme, mens det i eldre tid var vanlig med en tredjepersonsforteller (Slettan, 2020, s. 18). En førstepersonsforteller åpner i større grad for intimitet med leseren og skaper en følelse av å være tettere på hovedpersonen. En fallgrube ved bruk av førstepersonsfortelleren kan likevel være at den unge fortelleren blir for «voksen» for alderen, og dermed mister troverdighet.

Når bæreren av fortellerstemmen er etablert, kan man undersøke synsvinkelinstansen, om denne er eksternt eller internt plassert, og om vi får tilgang til den fokuserte aktørens indre og ytre attributter (Gaasland, 1999, s. 29). I en førstepersonsfortelling vil vi få tilgang til jeg-personens indre sanseapparat og tankehandlinger, men ikke hos andre karakterer i romanen. Det er derfor et poeng å være kritisk til førstepersonsfortellerens beretninger om seg selv og andre karakterer, da sansingen ikke vil være objektiv. En tredjepersonsfortelling vil derimot kunne gi et utvidet perspektiv på personer og hendelser i teksten.

Videre kan man undersøke fortellerens temporale plassering, altså i hvilken tid fortelleren beretter fra: enten etterstilt om noe som har skjedd, foranstilt og forut for noe som skal skje, samtidig som noe skjer eller om hendelsene berettes i enkeltstående handlinger og dermed som innskutt narrasjon (Gaasland, 1999, s. 27). Det vanligste i skjønnlitterære tekster er bruk av etterstilt narrasjon, ved at forfatteren gjengir hendelser som har skjedd. I ungdomsromaner derimot brukes ofte samtidig narrasjon i kombinasjon med førstepersonfortelleren for å forsterke effekten av nærvær og at leseren opplever å være «til stede» i handlingen (Gaasland, 1999, s. 27; Slettan, 2020, s. 18).

Til slutt vil det være et poeng å undersøke fortellehandlingens modalitet, at vi tar stilling til graden av indirekte fortellernærvær, som vil si å avgjøre i hvor stor grad romanen virker fremvisende eller fortellende (Gaasland, 1999, s. 32). En fremvisende tekst vil i større grad skape nærhet til leseren enn det en fortellende tekst gjør. Når karakterene selv får stå for beretningen av hendelser og tankehandlinger bidrar dette til å styrke tekstens autenticitet.

Ved å analysere fortellehandlingen og dens ulike elementer kan man undersøke om de homofile karakterene selv får formidle sin egen historie, og sin egen opplevelse, eller om den om mulig presenteres feilaktig gjennom andre. Fortellehandlingen påvirker dessuten også hvordan karakterene i romanene fremstilles.

3.3.2 Karakteranalyse

En karakteranalyse åpner for å undersøke hvordan de homofile karakterene i romanen fremstilles. I en skjønnlitterær tekst finnes det primært to kilder til informasjon om karakterene: fortelleren og karakterene i fortellingen (Gaasland, 1999, s. 96–97). Fortelleren og de ulike karakterene kan beskrive karakterene likt eller ulikt, avhengig av fortellehandling og fortellerens og karakterenes rolle i teksten. Som nevnt over, vil en førstepersonsforteller måtte begrense seg til ytre beskrivelser av andre karakterer, fordi en slik forteller ikke kan berette om andres tanker og følelser. Derfor er det også et poeng å vurdere hvor troverdig førstepersonsfortelleren er i sin fremstilling av seg selv og andre. En tredjepersonsforteller har mulighet for å skape et bredt bilde av karakterene, men kan samtidig velge å holde tilbake informasjon. Det er derfor også viktig å vurdere fortellerens troverdighet i en karakteranalyse (Gaasland, 1999, s. 99).

En måte å analysere karakterer på er å se på karakterenes funksjoner i fortellingen. For å bestemme dette kan blant annet aktant-modellen utarbeidet av lingvisten Algirdas J. Greimas (i Gaasland, 1999, s. 100). Likevel, vil ikke en funksjonsanalyse slik aktant-modellen legger til rette for romme alt ved en karakter. Jeg vil benytte meg av begreper fra modellen til å kategorisere romanenes subjekt, prosjekt og motstandere. For å få et bredere perspektiv på karakterene, vil jeg også supplere analysen med karakterenes kjennetegn. Å analysere karakterenes kjennetegn vil si å peke på kjennetegn ved karakterene og rangere disse i forhold til hverandre (Gaasland, 1999, s. 104). Det handler altså om å finne frem til det som er distinkt for karakteren og hvilke av kjennetegnene som er dominerende. Slike kjennetegn kan finnes både i karakterens fysiske fremtoning, altså hvordan karakterene ser ut, eller i karakterens personlighet og psykiske utrustning.

I en analyse av karakterene er det nødvendig med å ta hensyn til at karakterene ikke er ekte mennesker, men derimot representasjoner gjennom en fiktiv virkelighet. Til tross for at de opptrer virkelighetsnære, vil de aldri kunne realisere dette, nettopp fordi de er en del av et tekstlig univers basert på fiksjon. En karakteranalyse vil likevel kunne avdekke om karakterene fremstilles som stereotypiske, eller om det foreligger en kompleksitet bak dem. Komplekse karakterer fremstår som mer virkelighetsnære enn endimensjonale karakterer (Gaasland, 1999, s. 106). Mens endimensjonale karakterers egenskaper og kjennetegn ofte peker i én og samme retning, vil komplekse karakterer ha kjennetegn som virker motstridende til hverandre eller ved at karakteren endrer seg over tid.

3.3.3 Analyse av motiv, tema og norm

En analyse av motiv, tema og norm i en skjønnlitterær tekst forsøker å undersøke hva teksten på et dypere plan handler om og hvordan teksten forholder seg til dette (Gaasland, 1999, s. 116). Man må derfor se på den helhetlige teksten og analysen av enkeltkomponenter for å grunnleggende forståelsen av tematikken og innstillingen teksten har til tematikken den tar opp. Prosedyren i en analyse av motiv, tema og norm er å først finne frem til de viktigste motivene, for deretter å peke ut temaet, det allmenne, i disse, før man til slutt avgjør hvilken innstilling teksten har til temaet (Gaasland, 1999, s. 118).

Gaasland skriver selv at en «upresis definisjon» av motivet i en fortelling er «den hendelsen, karakteren eller settingen en tekst handler om» (1999, s. 118). Et motiv vil ofte være noe konkret, nærest noe som kan avbildes som et fotografi. Motivbegrepet har dessuten også en andre betydning: Mads B. Claudi definerer i tillegg motivbegrepet som «en gjenkjennelig problemstilling eller forestilling som inngår som en del av den større tematiske helheten i et verk» (Claudi, 2010, s. 117). En roman kan inneholde en rekke motiver, og en analyse av motivene vil kunne avdekke tekstens tematikk. Å avgjøre om et motiv er tematisk relevant for en tekst kan være en utfordring. Et poeng er derfor å undersøke hva motivene har til felles og gjøre en helhetsvurdering på bakgrunn av fellestrekkene. Temaet i en skjønnlitterær tekst er det som kan abstraheres i motivene og forteller om det store og allmenne (Gaasland, 1999, s. 118). Mens motivanalysen kjennetegnes av å se sammenhenger i tekstens ulike motiver, handler temaanalysen om å formulere det teksten overordnet handler om.

Å analysere hvordan den skjønnlitterære teksten forholder seg til det den handler om vil si å undersøke tekstens norm (Gaasland, 1999, s. 122). Vi kan skille mellom to kilder til normanalysen: For det første kan tekstens norm formidles gjennom utsagn fra fortelleren eller fra én eller flere karakterer i fortellingen. Det er derimot viktig å vurdere troverdigheten til fortelleren og/eller karakterene i en normanalyse. For det andre bør normanalysen også understøttes av hvordan karakterene fremstilles og hendelser som skildres i teksten. For å forhindre at normanalysen kun baserer seg på enkelte hendelser og utsagn, bør den bygges på temaanalysen (Gaasland, 1999, s. 125). Det er først etter å ha etablert et helhetlig bilde av det romanen handler om, at vi kan forsøke å trekke slutninger om hvordan romanen forholder seg til tematikken.

Den metodiske fremgangsmåten slik den er skissert over vil åpne for å undersøke om karakterene får fortelle sin egen historie, hvordan karakterene blir beskrevet og hvilke tematikker som gjør seg

gjeldende i romanen. I analysen vil jeg støtte meg på de narratologiske prinsippene som skissert hos Gaasland, men jeg vil også bruke det teoretiske rammeverket fra kapittel 2 som lesebriller i møte med tekstene. Jeg vil likevel ikke drøfte resultatene opp mot teorien i det kommende kapittelet, men derimot tolke romanenes bestanddeler mot begreper fra teorien der det er relevant. En videre utdypning av analysens funn knyttet til det teoretiske rammeverket vil gjøres i kapittel 5.

4 Analyse

I dette kapittelet følger analysen av de to ungdomsromanene. Først presenteres analysen av *Dette blir mellom oss* og deretter av *Svartrasta syng om natta*. Kapittelet vil derfor være todelt, og hvert delkapittel vil være dedikert til hver sin roman. Hvert delkapittel innledes av et handlingsreferat.

Deretter følger selve analysene, som hver er delt inn i tre: analyse av fortellehandling, karakteranalyse og analyse av motiv, tema og norm.

4.1 Dette blir mellom oss

4.1.1 Om romanen

Dette blir mellom oss handler om Felix, en ung gutt som begynner på ny videregående skole i Oslo, etter at han og familien har flyttet tilbake til hovedstaden fra Stavanger. Felix er interessert i gutter, og leseren får antydning til at det har skjedd én eller flere alvorlige hendelser i Stavanger forbundet med legningen hans som har ført til at familien nå er tilbake i Oslo. Felix beretter om at foreldrene kjøpte huset raskt, og at han tror de gjorde det for å få han vekk (Krag, 2020, s. 10). Handlingen begynner på den første skoledagen til Felix i andreklasse. Han står på biblioteket og skal låne årets skolebøker med Max, en gammel kompis han pleide å spille tennis med, og hans venninne Mia. Det er på skolebiblioteket at Felix først legger merke til Nicolai, og han blir øyeblikkelig betatt av han. Felix sier at Nicolai er «den peneste gutten jeg har sett i hele mitt liv» (s. 9). Gjennom romanen følger leseren Felix sine innerste tanker rundt det å være forelsket i Nicolai, men det å være forelsket i en av samme kjønn vil vise seg å bli utfordrende. Gjennom tankeskildringer kommer det frem hvor vanskelig Felix synes det er å være en ung, homofil gutt som ønsker å kamuflere legningen sin, men som samtidig vil prøve seg fram for å vise Nicolai at han er interessert i mer enn bare vennskap. Romanens hovedutfordring er nettopp dette: Hvordan kan man prøve seg, uten å måtte avsløre det mest sårbare ved seg selv? Det skal vise seg at Nicolai strever med flere av de samme tankene som Felix gjør.

Gjennom Max blir Felix introdusert for Philip, en han etter hvert blir god venn med. Felix har aldri hatt lett for å få venner, så dette med vennskap er nokså nytt for han. Til tross for at guttene blir nære kamerater, deler de ikke alt med hverandre, hvertfall ikke i begynnelsen. Felix er redd for å fortelle kameraten at han er forelsket i Nicolai, som stammer fra de negative opplevelsene fra Stavanger. Samtidig bærer også Philip på en hemmelighet, for det skal vise seg at han nemlig er interessert i Felix. Å leve skjult slik Felix gjør, blir derfor en hindring for kjærlighet og lykke.

4.1.2 Fortellehandling

Dette blir mellom oss har en førstepersonsforteller, og det er Felix som har fortellerstemmen. Det er altså snakk om en intern fortelleposisjon. Denne fortellehandlingen kommer fram ved et tydelig «jeg» som etableres allerede på første side: «Jeg har byttet skole, [...]» (s. 5). Fortelleren henvender seg ofte til et «du», som for mesteparten av romanen tilhører Nicolai. «Du»-et etableres også tidlig (s. 6), og taler til Nicolai frem til romanens siste sider. Den indre monologen har en adressat, nemlig Nicolai, men det er kun leseren som gis tilgang til det Felix forteller. Bruken av «du» skaper en effekt av at han snakker direkte til leseren, og at leseren slik blir adressaten, en slags stedfortreder for Nicolai.

Mot slutten av romanen skjer det et skifte av «du»-et Felix snakker til i romanen. I en scene der Felix og Philip sitter sammen på en benk, virker det som Felix får en åpenbaring. Han forteller om Philip: «Han smiler, han er rolig på en måte som gjør at jeg forstår at noe er forandret. Du sier *Ingenting*, du sier det veldig lavt, som om det er kveld og vi skal sove om bare et øyeblikk.» (s. 207). Vi ser at Philip nå tiltales som «du». Dette skiftet blir som en åpenbaring også for leseren. Har man ikke skjønnet det tidligere, gjør dette skiftet det tydelig både for Felix og for leseren at Philip trolig har forsøkt å vise interesse for Felix hele veien. Dermed inviteres leseren til å tenke nytt om den informasjonen som tidligere er lagt frem, og omstille sin forståelse. Det er også her leseren blir utfordret på Felix sin fulle troverdighet som forteller. Som førstepersonsforteller kan han ikke vite alt. Når vi forstår at Philip trolig har vært interessert i Felix hele tiden, vil en beretning som denne fra tidligere i romanen få en ny mening: «Max sier *Hva vet du om type? Du har jo ingen type, ingen interesserer deg*. Da ler Philip og ser på meg, som for å si at Max har helt rett.» (s. 28). Felix er her blind på signalet Philip sender. På grunn av nærheten til Felix som forteller, står også leseren i fare for å bli like blind som Felix, og dermed også misse dette signalet. Trolig blir nok Felix, men også leseren, «lurt» av den heteronormative tankemåten, og kan umiddelbart gå ut fra at Philip er heterofil fordi han ikke eksplisitt har sagt noe annet.

Fortellerens temporale plassering kjennetegnes av samtidig narrasjon, nemlig at vi blir fortalt om hendelsene mens de skjer i fiksjonsuniverset, som kommer frem ved at fortelleren bruker presensformer. Dette styrker effekten av at den indre «samtales» mellom Felix og Nicolai, eller leseren, foregår her og nå. Gaasland skriver at en kombinasjon av du-henvendelser og presensform kan bidra til å skape nærhet til det som utspiller seg (Gaasland, 1999, s. 27). Denne nærheten

kommer frem i *Dette blir mellom oss* ved at leseren kommer tett innpå hvordan Felix selv opplever det å være homofil. Dette styrkes også av synsvinkelinstansen.

Felix er objekt for fortellerens fokusering, og ved at synsvinkelen er plassert internt hos han, får leseren tilgang til hele hans sanseapparat, samt hans tanker og følelser. Dette styrker intimiteten av dialogen som etableres mellom Felix og leseren, og bidrar til en økt sympati for det Felix går igjennom. Fokuseringen skjer hovedsakelig i form av indre fokusering, der leseren i størst grad har tilgang til Felix sitt indre, og hvor det er mindre fokus på hans ytre attributter.

Romanen er i større grad fremvisende (showing) enn fortellende (telling), og har derfor en sterk mimetisk modalitet (Gaasland, 1999, s. 32). Formidlingen av historieforløpet skjer som sagt i hovedvekt gjennom bruk av indre monolog. Denne oppleves som lite sensurert og redigert, for uten korrekt syntaks og tegnsetting. Det indirekte fortellernærveret bidrar til at avstanden mellom leser og historieforløp er liten. Dette styrker igjen nærheten til det som fortelles, og leserens posisjon som lytter til Felix' beretninger.

Oppsummert kan vi si at fortellehandlingen i *Dette blir mellom oss* bidrar til å skape et nærvær mellom karakteren Felix og leseren. Både gjennom bruk av «du»-tiltale og hovedvekten av indre monolog. Det gjør at følelsene blir virkelighetsnære for leseren, og dermed fremstår han også som troverdig.

4.1.3 Karakteranalyse: Å være en gutt som liker gutter

Romanen har tre homofile karakterer: Felix, Nicolai og Philip. Felix er romanens subjekt, og hans åpenbare prosjekt er å bli kjæreste med Nicolai. Det mer implisitte prosjektet er å bli fortrolig med egen seksualitet, slik at han slipper å skjule den han er. Nicolai, som ikke er klar for å fortelle verden at han blir interessert i gutter, fungerer som et åpenbart hinder for prosjektet til Felix. Den største hindringen er likevel Felix selv. Selv er han tydelig på egen seksualitet: «At jeg liker gutter, er helt sikkert, det er ikke et tvilstilfelle.» (s. 172). Likevel, er han redd for at dette skal bli kjent for andre. Hans egen tilbakeholdenhet og redsel gjør han til en motstander for eget prosjekt. Det kommer derimot frem at det er ytre faktorer som har påvirket til dette. For det første har situasjonen i Stavanger satt dype spor; det som skjedde var såpass alvorlig at familien måtte flytte derfra. For det andre beretter Felix om normer i samfunnet som hindrer han i å leve åpent: Han nevner blant annet det å alltid måtte komme ut på nytt, usikkerheten rundt om han kan få barn, at han må tenke

over når det er trygt å vise kjærtegn til en annen gutt i offentligheten og at han må lyve om seksualiteten sin for å kunne gi blod (s. 138).

Fordi Felix er forteller og bærer av synsvinkelen i romanen, får leseren informasjon om han gjennom hans egne beretninger. Det skildres lite av hans ytre attributter, og fokuseres i hovedsak på hans indre karakteristikk og psykiske utrustning. Den indre monologen gir først og fremst innblikk i tankene hans rundt det å være tiltrukket av gutter og hvor vanskelig det er for han. På den måten fremstår det indre følelseslivet som mer essensielt enn hvordan Felix ser ut. Likevel, fremmes det en frykt for at fysiske attributter kan avsløre for de andre karakterene at Felix tiltrekkes av gutter: «Jeg er redd for at jeg gjør noe som røper meg: måten jeg går på, snakker på, siter på, det jeg sier?» (s. 12). Her uttrykker Felix redsel for at han iscenesetter legningen sin på en slik måte at andre kan «lese» han som homofil. Denne iscenesettelsen får derimot ikke leseren innsyn i, og leseren kan derfor ikke ta stilling til om det stemmer eller ikke.

Felix skildres som en med lav selvtillit og et negativt selvbylde. Den lave selvtilliten kommer til uttrykk i vanskelighetene han har med å etablere venns­kapsrelasjoner. På første side beretter han om at vennskap alltid har vært vanskelig for han. Dette forsterkes i det videre i en scene hvor Philip holder av plass til han i klasserommet, noe Felix aldri har opplevd før: «Jeg prøver å late som at det har skjedd meg før, men jeg blir overrasket og glad, han merker det. Det gjør meg flau» (s. 34). Det negative selvbylde kommer til uttrykk i åten Felix beretter om tankene han har om hans seksuelle orientering. Det fremstår som han nærmest vil kvitte seg med det homoseksuelle begjæret:

I hodet mitt kan jeg trampe inn i rommet og skrike at følelsene skal se til helvete å komme seg ut, få meg til å slutte å tenke på deg eller menn eller kropp, men de sitter bare stille på plassene sine uten å rikke seg av flekken (s. 26)

Frustrasjonen hans er åpenbar. Samtidig bidrar beretningen til å understreke at mennesket ikke tar selvstendige valg når det kommer til seksualitet.

Felix benytter sjelden begrepet «homofil» om seg selv. Kanskje fordi han er usikker på om det er homofil han er? Etter å ha fortalt kompisene sine at han er forelsket i Nicolai, spør Philip om hvordan han visste for sikkert at han var homo. Felix stusser ved Philips stadfestning av legningen hans: «Han sier *homo*, det høres fremmed ut. Han sier *sikkert*, det høres permanent ut» (s. 133). Hva er det med begrepet «homofil» som ikke sitter riktig hos Felix? I den videre utprøvingen av egen seksualitet har Felix sin første seksuelle erfaring med en ukjent mann, og når det er over tenker han: «Jeg er i ferd med å bli en jeg ikke vet om jeg vil være, men jeg får ikke stoppet det fra å skje» (s. 140). Igjen tydeliggjøres det at det å være tiltrukket av menn ikke er noe han selv har valgt, men

noe som skjer utenfor hans kontroll. Samtidig underbygger det frykten for å bli kategorisert som «homofil», som han ikke er sikker på at han kjenner seg fullstendig igjen i. I en samtale mot slutten av romanen bruker Felix plutselig «homo» om seg selv. Følelsen han får etterpå overrasker han: «Det slår meg at det er første gangen jeg bruker akkurat det ordet, *homo*. Det føles lettere i munnen enn det har følt i hodet, det føles godt å vite det» (s. 165). Den plutselige åpenheten kommer etter at Nicolai har hatt sex med Mia, og fungerer nærmest som en avslutning på forholdet til guttene og en realisering av at Felix ikke trenger Nicolai for å kunne være seg selv.

Gjennom romanen utvikler karakteren Felix seg; fra en som er redd for å være homofil utenfor seg selv og som vil kvitte seg med følelsene sine, til en som tør å stå opp for seg selv og vise hvem han er. Ved første lesning kan Felix oppfattes som en noe flat karakter, uten andre kjennetegn enn det å være homofil. Han fremstår likevel som «ekte»: Han deler av livets uforutsigbarhet og virker livaktig for leseren.

Karakteren Nicolai er objektet for begjæret til Felix, og leseren får innblikk i hvem han er gjennom Felix sine øyne. Til tross for at vi blir kjent med Nicolai utenfra, vektlegges heller ikke her beskrivelse av hans fysiske attributter. Det er derimot handlingene hans og hvem han er som person som fremmes. Det kan virke som at han har mer selvtillit sammenliknet med Felix. Det er Nicolai som tar initiativ til den første samtalen deres, som legger til Felix som venn på Facebook og Instagram, og han er også den som sender den første meldingen. Det kan virke som Nicolai tidlig fatter interesse for Felix, og at han tør å fremme denne interessen. Samtidig, viser han seg også som ambivalent og usikker. De første samtalerne er kortvarige; han lager unnskyldninger for å avslutte samtalerne, til tross for at han er initiativtaker (s. 37). Mulig er han i en utprøvningsfase; han tester følelsene sine, men idet det blir for nært eller kan tolkes som noe annet enn vennskap, trekker han seg unna. Dette kommer frem ved at Felix stadig beretter hvor mange dager det går mellom de to ser hverandre eller snakker sammen, og disse beretningene kommer etter at Nicolai har vist «for mye» interesse og ender samtalen brått og uventet.

Nicolais usikkerhet kan stamme fra et rykte som florerer om han på skolen; et rykte som gjør at Felix kan «kjenne blodet i årene mine og jeg må legge hendene i skrittet» (s. 43) Det kan tolkes som at ryktet handler om at Nicolai også er interessert i gutter, både fordi Felix blir opphisset av det, men også fordi Felix ved en senere anledning vil bruke det som motargument når Nicolai sier at han er usikker på om han liker gutter (s. 166). Nicolai er ikke trygg på egen seksualitet og virker redd for å utforske den videre. Han er nølende og angrende når det går «for langt» med Felix. Dette blir

særlig tydelig på festen til Sandra: Etter å ha forlatt festen sammen, står guttene inntil hverandre og Felix er sikker på at de skal til å kysse for første gang. Øyeblikket blir derimot ødelagt idet de avsløres av en bil som kjører forbi med frontlysene mot dem. Kysset finner derfor ikke sted. Senere, får Felix vite at Nicolai hadde sex med Mia etter festen. Handlingen hans markerer tydelig hvor han står, som også forsterkes av Felix: «Neste gang jeg ser deg, ser du ut som en som ligger med jenter og ikke med gutter» (s. 162). Gjennom handlingen «sikrer» Nicolai at han leses som heterofil av andre.

Når «du»-et i romanen skifter fra Nicolai til Philip, markeres også at Felix sitt begjær skifter mottaker. I motsetning til Nicolai har Philip vist interesse i Felix fra første stund, og beskrives som trygg og varm: «Philip er snill på en måte jeg ikke kan ta innover meg» (s. 160). De to blir nære venner, og åpner seg for hverandre på godt og vondt. Blant annet deler Philip at han tror foreldrene hans skal skilles (s. 60) og han viser sårbarhet overfor Felix. Phillips åpenhet gjør at Felix føler at han kan stole på han, og dermed åpner også Felix seg om det som er vanskelig. Gjennom romanen nevnes ikke ett negativt ord om Philip, som forsterker bildet av han som en god person og venn. Han er dessuten alltid tilgjengelig: Philip svarer «nesten med det samme, som om han har ventet på at jeg skal skrive til ham» (s. 89). På mange måter fungerer karakteren Philip som kontrast til Nicolai, ved at han har de kvalitetene Nicolai ikke har og som Felix sårt ønsker å se fra en potensiell kjæreste. Likevel, er det ikke før mot slutten at dette blir tydelig for Felix selv.

Philip forblir en trygg støttespiller for Felix gjennom romanen, og når Felix kommer ut som homofil, endrer han seg heller ikke: Mens Max snur ryggen til Felix i dusjen, noe Felix tolker som en demonstrasjon mot hans seksuelle orientering, sier Philip at han bare må komme inn på badet til tross for at han står der halvnaken (s. 118). Dette kan likevel komme av at Philip også er bærer av den samme hemmeligheten som Felix og Nicolai. Det hintes til at hans interesse for Felix også stammer fra et homofilt begjær: For eksempel når han smiler og ser på Felix idet Max sier til han at «ingen interesserer deg» (s. 28). Videre viser han også tegn til sjalusi, som når han med en gang spør om Felix kjenner Nicolai, etter å ha sett Nicolai legge hodet sitt over skulderen til Felix, og når han sier til Felix om Nicolai: «Jeg skjønner ikke hva du ser i ham, det må jeg få lov til å si» (s. 173). I motsetning til både Felix og Nicolai viser ikke Philip tegn til usikkerhet rundt egen seksuell orientering. Han er derimot ikke åpen om den, men kan i større grad handle på det homoseksuelle begjæret fordi han vet Felix også interesserer seg for gutter.

4.1.4 Motiv, tema og norm

I *Dette blir mellom oss* skildres en rekke motiver som alle har til felles at de knyttes til det å måtte leve et skjult liv på grunn av homofili. Hovedpersonen Felix lever et hemmelig liv på flere arenaer. For det første har familien sett seg nødt til å flykte fra Stavanger etter at Felix' seksualitet ble kjent der: «De fant det ut i Stavanger, det endte ikke godt» (s. 12). Stavanger er en by som har en lang misjonshistorie og er ofte blitt kjent som «misjonsbyen» (Skeiseid, 2022). Byen er kanskje derfor ikke tilfeldig valgt. Det er en kjent sak at homofili og kristendom ikke alltid har gått hånd i hånd, og det kan derfor tenkes at det religiøse har vært en utfordring for Felix og hans seksuelle orientering. Dette skildres derimot ikke konkret i romanen.

Fortiden til Felix er likevel en faktor til at han vil skjule den han er for andre. Det tar tid før han tør å være åpen om seg selv for kompisene og Nicolai. Selv på arenaer der han burde føle samhold og aksept, har han vansker med å åpne seg. Han har en profil på et nettsted for homofile, men heller ikke der tør han å være åpen om den han er:

Mengden menn, mengden interesser, åpenheten rundt sex, at det finnes åpenhet rundt noe jeg holder lukket inni meg – alt burde kanskje få meg til å føle meg mindre alene, men det har motsatt effekt. Det får meg til å føle at det finnes en verden jeg ikke tar del i (s. 32)

På mange måter speiler livet på nett det livet Felix lever i virkeligheten: Profilen hans er fullstendig anonym, og han har verken utgitt informasjon om seg selv i form av tekst eller bilder. Han beretter at han er redd for å bli gjenkjent på nettet (s. 46). Frykten for at noen han kjenner skal finne ut at han liker gutter trumfer ønsket om å bli sett og anerkjent for den han er. Dette forsterker bildet av hvor preget han er av situasjonen i Stavanger og hvorfor han må leve skjult.

På et tidspunkt velger Felix å gå gjennom en park der menn møtes på nattetid: «Jeg står i en park, jeg tenker at det ikke er slik det burde skje. Men jeg gjør det beste ut av en håpløs situasjon. Noe i meg sier at dette er alt jeg kan forvente, at dette får være godt nok.» (s. 69). Hans første seksuelle møte med en annen mann skjer anonymt og skjult av mørket. Samtidig kan han høre lyder som høres ut som hans egne (s. 70). Scenen i parken skaper et bilde av at to menn som er intime med hverandre må hemmeligholdes, at det er noe som ikke tåler dagens lys. Det blir tydelig at det ikke kun gjelder for Felix, men også for andre menn som er i hans situasjon.

En fellesnevner for motivene er homofili, og man kan derfor argumentere for at romanen tematiserer det å ha en homofil identitet og homofil kjærlighet, og teksten fremmer en norm om at det å være homofil er noe annerledes enn å være heterofil. For å gjøre slutt på den skjulte

tilværelsen må Felix komme ut av «skapet». Moren sier at han er modig som tør å endelig åpne seg for kompisene sine, men han «skulle ønske at det ikke krevde mot å være meg selv» (s. 114). Til tross for at han omsider våger å være seg selv, bringer det likevel med seg usikkerhet. Felix begynner blant annet å overtenke hverdagslige situasjoner; han snur seg vekk når han ser Philip halvnaken på badet for å skåne han for et eventuelt ubehag (s. 118) og han legger merke til at Max i etterkant står vendt vekk fra han i dusjen (s. 122). Ved å komme ut som homofil, er han redd for påvirkningen det vil ha på livet hans videre. Selv om det letter en byrde fra skuldrene hans, bringer det likevel med seg mer usikkerhet om hva de som nå vet tenker om han.

Forelskelsen i Nicolai synliggjør hvordan det å være homofil er annerledes fra det å være heterofil. Felix sammenlikner forelskelsen som å stå «i ukjent landskap uten kart og kompass» (s. 24), en nærmest umulig oppgave å forholde seg til. Opptil flere ganger gjentar han dessuten «Om bare du var en jente», og den siste gangen tenker han: «Om bare du var en jente. Om bare jeg var en jente. Om bare én av oss var annerledes, da ville alt vært annerledes.» (s. 161). Gjentakelsen understreker at forelskelsen hadde vært lettere dersom Felix var forelsket i en av motsatt kjønn. Fordi han er forelsket i en gutt, kan han ikke utforske forelskelsen på samme måte som heterofile kan:

En jente finner en gutt, eller en gutt finner en jente, de finner hverandre på en måte jeg aldri helt har forstått. De har ingenting å tape på å prøve seg, ikke egentlig. De kan teste følelsene som man tester badetemperaturen, bare en liten fot ned i havet (s. 23)

At heterofile og homofile ikke har de samme mulighetene blir dessuten også forsterket gjennom å se homofile par. I romanen beretter Felix at kompisen Max er forelsket i Sandra. Forholdet deres blir brukt som kontrast til forholdet mellom Felix og Nicolai. Den heterofile Max har det på mange måter lettere enn Felix, og Felix skulle ønske han kunne være like åpen om sin forelskelse som Max: «Jeg skulle ønske det var like enkelt for meg og deg» (s. 91). Den gjentakende fremstillingen av heterofili som «enkler» enn homofili, forsterker bildet av at det å være homo er annerledes og avvikende.

Til tross for de mange utfordringene Felix står overfor når det gjelder å bli fortrolig med egen seksualitet, har romanen en lykkelig slutt. Rett før du-et skifter til Philip, sitter de to på en benk og ser på hverandre, og Felix skjønner at det er noe han har oversett: «Måten han ser på meg, det er som at jeg kommer på noe jeg har glemt for lenge siden» (s. 205). Med ett blir signalene Philip har sendt tydelige. Romanen avsluttes med «Det er første gang det skjer» (s. 211). Etter å ha innsett det som finnes mellom han selv og Philip, er det første gangen han føler på en normalitet; det å kunne føle ekte kjærlighet på lik linje som andre.

4.2 Svartrasta syng om natta

4.2.1 Om romanen

Svartrasta syng om natta handler om de nokså forskjellige hovedpersonene Edith og Martha, som begge bor i den fiktive bygda Føresvåg. Leseren følger jentene fra første skoledag i førsteklasse på Føresvåg vgs hvor jentene møtes for første gang. De kommer i samme klasse og får plass ved siden av hverandre i klasserommet. Allerede i det første møtet skjer det noe mellom dem, noe som gjør at de til tross for ulikhetene deres trekkes mot hverandre. Likevel vil relasjonen deres utfordres på ulike måter, særlig fordi de begge er bærere av en tung bagasje fylt med negative minner fra fortiden.

Det er særlig Edith som bidrar til at forholdet deres ikke alltid er like enkelt. Hun har måttet flytte inn i en liten kjellerleilighet sammen med faren og søsteren Eirin etter at foreldrene hennes har skilt seg. Skilsmissen har satt dype spor i Ediths selvfølelse. Hun står også i en pågående konflikt med den gamle klassekameraten Max, som hun dyttet ned en trapp på ungdomsskolen og outet som homofil foran hele trinnet. Etter hendelsen florerer ryktene i bygda om at Edith er en galing, og ryktene følger henne så klart inn på videregående. Situasjonen hennes blir ikke bedre i det hun ved en senere anledning også dytter til tredjeklassingen Sivert på en parkeringsplass, slik at han slår hull i hodet og havner på sykehuset. Heller ikke på vennsfronten ser Edith ut til å briljere. Hun har to venninner, Johanne og Veronika, men vennskapet er ikke en dans på roser. Særlig vennskapet mellom Edith og Veronika vil vise seg å være konfliktfylt.

Martha på sin side er tilflytter til bygda, og kom til Føresvåg i sommerferien til videregående. Hun bor på motsatt side av bygda fra Edith sammen med moren sin og storebroren Oskar. Martha er sterkt preget av panikkangst etter at hun og faren var i en bilulykke. Faren hennes døde i ulykken, og Martha overlevde så vidt selv, og sitter nå igjen med en kropp dekket av store arr som daglig minner henne på ulykken. Martha er nabo og bestevenn med Max, som vil vise seg å være et hinder i etableringen av et forhold til Edith. Hun er dessuten svært opptatt av bandet The Beatles, en interesse hun delte med faren sin.

Gjennom romanen følger leseren utviklingen av vennskapet mellom Edith og Martha, og hvordan et vennskap mellom to, svært ulike sjeler etter hvert vil utvikle seg til et kjærlighetsforhold preget av både oppturer og nedturer. Det store spørsmålet som stilles er om kjærligheten kan overvinne alt.

4.2.2 Fortellehandling

Svartrasta syng om natta har to førstepersonfortellere, Edith og Martha. Det er snakk om en horisontal delegering, hvor de to fortellerne er sideordnede i forhold til hverandre (Gaasland, 1999, s. 26). Delegeringen gjøres tydelig for leseren ved bruk av overskrifter, der tekstdelene er navngitt henholdsvis «Edith» eller «Martha». Den horisontale delegeringen av fortellerstemmen gir leseren tilgang til begge sider av fortellingen, og dermed et utvidet bilde på det som berettes. Når jentene er usikre på hva den andre føler, har leseren til enhver tid oversikt over hva den andre måtte tenke og føle om det som skjer. Et eksempel på dette finner vi mot slutten av romanen, da Martha stiller Edith overfor et ultimatum i en tekstmelding om at dersom hun ikke ringer Martha innen kvelden er omme, er det over mellom dem (Solheim, 2021, s. 220). I neste kapittel, hvor Edith har fortellerstemmen, får vi vite at Edith ikke har hatt tilgang til mobiltelefonen sin fordi hun er blitt fratatt denne som konsekvens for å bli utvist fra skolen. Mens Martha tror at Edith ignorerer henne, vet leseren at Edith ikke har hatt mulighet til å ta kontakt.

Synsvinkelinstansen har en intern plassering, der både Edith og Martha er fokuseringsobjekter. I likhet med fortellerstemmen, delegeres synsvinkelen også horisontalt mellom disse. Det er hovedvekt av indre fokusering i romanen, der leseren i hovedsak gis adgang til jentenes egne tanker og følelser rundt det som utspiller seg. Ved at synsvinkelinstansen delegeres mellom de to, åpner det også muligheten for større fokusering på karakterenes ytre attributter. Gjennom Edith beskrives Marthas fysiske trekk, og motsatt gir Martha beskrivelser av Ediths ytre. Vi leser sjelden om jentenes ytre fra deres eget perspektiv. Den indre fokuseringen med tilgang til jentenes tanker og følelser, skaper en større nærhet til jentenes situasjon og gjør at fokuset i større grad flyttes vekk fra det utseendemessige og overfladiske, og mer mot de følelsene som oppstår i forholdet mellom jentene.

Fortellehandlingen bidrar til å skape nærhet mellom handling og leseren. Den er nokså sterk mimetisk, ved at hovedvekten av beretningene fortelles i form av indre monolog. Språket er likevel redigert med riktig syntaks og tegnsetting. Karakterene får selv føre ordet uten en utenforstående fortellers tolkninger. Og selv om fortellerne ikke henvender seg direkte til leseren, er det som at leseren er inne i hodet på hovedkarakterene og får lytte til deres indre tankestrømmer. Leserens får føle det karakterene føler, og ved at leseren kommer så tett på fremstår karakterene også som troverdige fortellere.

Beretningene og hendelsene foregår samtidig, men fortellehandlingen er ikke kontinuerlig. Romanen har derfor en samtidig, innskutt narrasjon. Vi legger også her merke til bruk av presensformer som skaper en opplevelse av å «være med» i fortellingen når hendelsene skjer. Samtidig er romanen oppstykket i form av synsvinkelskifte, samt presisering av datoer i forkant av hvert kapittel som skaper en tidslinje for hendelsene. Ifølge datostemplingen kan vi vite at det noen ganger går flere dager mellom hver beretning. På enkelte datoer beretter kun én av karakterene om hendelser som skjer. Vi ser eksempel på dette i første og andre kapittel hvor det kun er Edith som beretter om natten til første skoledag, og hennes opplevelse av første skoledag. Martha introduseres ikke som forteller før i kapittel 3, som er etter at Edith har møtt henne i klasserommet (s. 29). I det tredje kapittelet er det kun Martha som har fortellerstemmen, og det tredje kapitelet er datert til andre skoledag. Martha får ikke berette hennes opplevelse av det første møtet med Edith. Ved at Edith i begynnelsen har enerådighet over fortellerinstansen skapes et inntrykk av henne som den «virkelige» hovedkarakteren.

For største delen av romanen, beretter de to hovedkarakterene om ulike deler av hendelsesforløpet, fordi de ofte befinner seg på ulike steder i fiksjonsverdenen. Leseren blir derfor i stor grad kjent med de to karakterene uavhengig av hverandre, og deres liv utenfor forholdet de har til hverandre. Slik som at Edith blir truet av Sivert, og at Martha sliter med panikkangst etter bilkrasjet. En sjelden gang blir den samme hendelsen fortalt fra begge hovedkarakterenes perspektiv. Et eksempel er når begge jentene forteller om en hendelse på en fest hos Veronika. Edith velter inn i dukkestua etter å ha rømt fra festen og finner Martha som har hatt noenlunde samme idé (s. 69). Scenen fra dukkestua markerer punktet der begge jenter innser at de liker den andre som mer enn en venn. Martha beskriver å kjenne en kribling som «spreiser seg frå ein stad djupt nedi magen og heilt ut i fingertuppane» (s. 72) og Edith beretter om at hjertet hennes er «i skyene» (s. 76). Jentene selv vet ikke at den andre også er interessert, men ved at scenen skildres fra begge jenters perspektiv, blir leseren klar over dette. Synsvinkelskiftet gjør at leseren sitter med mer informasjon enn karakterene selv, til tross for at dette er deres historie.

Også her ser vi eksempel på hvordan fortellehandling kan bidra til å skape nærvær til leseren. Jentene får fortelle deres egen historie, og leseren får innblikk i begge sider av saken og kan derfor i større grad ta stilling til det karakterene beretter om. Som vi skal se i det videre, vil synsvinkelskiftet bidra til at leseren får et bredere perspektiv på fortellingen, ikke bare om det som skjer, men også hvordan karakterene fremstår for oss.

4.2.3 Karakteranalyse: Edith, Martha og Max

I romanen møter vi tre homofile karakterer: Edith, Martha og Max. Hovedkarakterene er som nevnt Edith og Martha, som i enkle trekk kan de beskrives som natt og dag: Edith er mørk, røff og noe mystisk, og Martha mer glad og livlig. I det minste kan det virke slik på overflaten. De to har nemlig mer til seg enn de selv viser utad. Leseren får først og fremst innblikk i deres tanker, følelser og handlinger, mens deres fysiske fremtoning skildres i noe mindre grad.

Ediths prosjekt er å kjenne på aksept, både fra fellesskapet og seg selv. Hun ønsker å starte videregående med blanke ark, men vet at ryktene fra ungdomsskolen vil følge med på lasset. Prosjektet blir i stor grad forhindret av henne selv. Hun har et negativt selvbilde, som understøttes av tankene hun har om seg selv. Hun beskriver seg blant annet som malplassert, ekkel og feil (s. 124). Det forsterkes også av rollen hennes i vennegjengen. Hun er en som sjefes rundt, særlig av gjengens «leder» Veronika, som gjentatte ganger kjefter og forsøker å styre henne. Veronika spiller på samvittigheten hennes, og får dermed Edith til å gjøre ting hun ikke har lyst til. Edith klarer ikke stå opp for seg selv mot Veronikas harselering og det kommer frem at hun ikke tør å ende vennskapet fordi hun «ikkje har nokon andre» (s. 253). Hun vil heller ha én dårlig venninne enn å ikke ha noen i det hele tatt. I en av de siste scenene når Ediths negative selvbilde et toppunkt. Hun ligger mørbanket og forlatt i skogen ved Storetjern. Hun har ringt Martha, men stoler ikke på at hun vil dukke opp og tenker at det nok er for det beste:

Kanskje det er like greitt om ho ikkje kjem. Så kan eg smelte saman med regnet og renne ut i Storetjern, søkke ned til botnen saman med gjeddene. Ei æve blandt mudder og rotnande fisk, nett der eg høyrer heime (s. 243).

Edith føler hun ikke fortjener bedre, og hun kan like så godt bare forsvinne. Hun sammenlikner seg selv med det som er på bunn, nederst på rangstiden og som hører hjemme med den uønskede gjedda. Hun føler seg ikke verdig å bli reddet og fortjener ikke å være til stede, verken i Marthas liv eller i andres.

Edith har også vansker med å slippe andre inn. Den eneste hun virkelig kan prate med er storesøstera Eirin. Mens faren forsøker å skape en relasjon til henne, stenger Edith han ute. Hun gjør alt hun kan for å terge han, i stedet for å åpne seg om hvordan hun egentlig har det. Edith har dessuten et voldelig temperament, som kommer til uttrykk i situasjoner hvor hun ikke klarer å uttrykke følelsene sine. I et tilbakeblikk står hun ansikt til ansikt med Max i en konfrontasjon, hvor hun til slutt dytter han ned en trapp slik at han brenner armen (s. 10). I forkant av dette fortalte hun også hele trinnet at Max er homofil. Senere i romanen, havner hun i en verbal konflikt med tredjeklassingen Sivert som ender med at hun dytter han så hardt at han faller, slår hodet og havner

på sykehus (s. 158). Den fysiske utageringen kan komme av at følelsene hennes bygger seg opp, og at begeret til slutt renner over. Vanskene hun har med å uttrykke følelsene sine skaper også trøbbel for forholdet hun ønsker å etablere med Martha. I stedet for å slippe Martha inn og åpne seg om det vanskelige, benytter Edith seg av strategien hun kan best; nemlig å frastøte seg vennskapet. I en scene hvor Martha prøver å forstå hva Edith føler, sier hun: «Vi må ikkje vere vener [...] Berre stikk til Max. Eg bryr meg ikkje» (s. 104). Hun klarer heller ikke å uttrykke følelsene sine i det Veronika stenger Martha inne på et garderobetoalett: «Og heile tida står eg pal i dørøpninga. Seier ingenting, *gjer* ingenting. Er så føkkings ubrukeleg» (s. 174). Det blir tydelig at Edith synes det er vanskelig å uttrykke følelsene sine, og samtidig hvor nytteløs hun føler seg på grunn av det. Det er som hun ikke føler at hun fortjener kjærligheten andre forsøker å vise henne: Hun tillater verken Martha eller faren å være gode mot henne, og hun klarer heller ikke være god mot dem tilbake.

Marthas beskrivelser bidrar til dels å forsterke de mørke og negative karaktertrekkene til Edith:

Det mørke håret heng som ei gardin framfor ansiktet hennar, og den svarte hettegensen ho har på seg, er så svær at ho kunne drukna i han. [...] Edith ser så trist ut der ho sit. Som ei lita, vengeklipt svarttrast i eit hav av kaklande skjorer (s. 34)

At Edith gjemmer seg bak det mørke håret og i en stor, mørk hettegenser underbygger det negative synet Edith har på seg selv. Her understrekes også ensomhetsfølelsen Edith trolig kjenner på ved at hun sammenliknes med en svarttross omringet av overdøvende skjærer. Sammenlikningen med svarttrossen opptrer flere ganger. Dette er én av flere koblinger i romanen til bandet The Beatles og til sangen «Blackbird» (1968a). Sangen handler om at man aldri må gi opp⁷, og sammenlikningen kan derfor illustrere hvordan Martha ser Edith; nemlig at hun mener Edith er verdt å kjempe for til tross for vanskelighetene hun står i. Dermed bidrar Marthas beskrivelser også til å skape et kontrastert bilde av Edith. Hun legger merke til Ediths positive sider, som Edith selv ikke trekker frem. Hun sammenlikner blant annet den hvite huden hennes med vaniljeis og godværsskyer (s. 114). Dette skaper positive assosiasjoner både til Ediths utseende, men også til personligheten hennes. Edith får Martha til å tenke gode tanker, som kontrasterer Ediths følelse av at alle hater henne. Martha får også frem Ediths omsorgsside. Når Martha forteller henne om bilulykken, gjør Edith alle de rette tingene: hun hjelper Martha til sofaen, henter tørkepapir og forsøker å oppmuntre henne ved å få Martha til å spille gitar. Martha setter pris på Edith: «Orda hennar legg seg som eit flecepledd om hjartet mitt, varmar meg frå innsida og ut» (s. 135).

⁷ Låtskriver og artist Paul McCartney skal ha sagt at *Blackbird* ble skrevet til afroamerikanske kvinner i USA som en oppmuntring til å aldri miste håpet for et bedre liv. McCartney skal også ha sagt at han har brukt fuglen svarttross som et symbol på den afroamerikanske kvinnen, men også for at sangen skulle appellere til alle som hadde behov for en slik oppmuntring (Se <https://www.beatlesbible.com/songs/blackbird/>)

Martha introduseres først til fortellingen gjennom Ediths beretning, og førsteinntrykket av karakteren blir derfor preget av hvordan Edith ser henne. Hun kaller henne for «gloriejenta», og fremstilles nærmest som en engel. Martha opptrer ofte som en reddende engel for Edith i situasjoner hvor hun trenger hjelp: For første gang i klasserommet første skoledag hvor de to skal presentere hverandre foran klassen, og Edith fryser til og ikke får frem et eneste ord (s. 23). Da legger Martha en varm hånd mot Ediths rygg og hvisker til henne det hun skal si. Videre, stiller Martha opp for Edith når hun får stygge kommentarer fra guttene i klassen og hun gir Edith paraplyen sin når hun står ute i regnværet. Martha opptrer dessuten som en reddende engel overfor Edith mot slutten av romanen, da hun kommer Edith til unnsetning etter at hun er blitt forlatt ved Storetjern.

Det gjøres også en intertekstuell referanse mellom Martha og Beatles-låta «Martha, My Dear» (1968c). Denne referansen synliggjør hvordan Martha anses av Edith. I låta finner vi blant annet linjer som: «Please, be good to me. Martha, my love. Don't forget me». Linjene, som vi finner i låtas siste vers, kan nærmest leses som Ediths tanker om forholdet hennes til Martha; hun trenger at Martha er god mot henne, og at hun vil holde ut, til tross for når ting blir vanskelig.

Edith maler et bilde av Martha som en god og varm person, som står i kontrast til det mørke og triste vesenet hun selv er. Ved at leseren først introduseres for Martha gjennom Ediths positive blikk, skaper det en effekt av at Martha symboliserer det gode i fortellingen, og Edith det mørke og uhyggelige. Dette bildet kontrasteres derimot av Marthas egne tankehandlinger. Selv presenterer hun en versjon av seg som i større grad er preget av negativitet. Hun bekrefter at hun fra utsiden kan fremstå slik Edith beskriver henne, men at innsiden forteller om et annet bilde: «På utsida er eg nydusja, strigla, sminka. Men på innsida kjenner eg meg mørk og rotete, og hundre prosent feil.» (s. 63). Det engleaktige bildet er derfor ikke like rosenrødt fra hennes eget perspektiv. Hun har et negativt selvbilde og er sterkt preget av angst.

Etter bilulykken opplever Martha ofte å ha mareritt og angstanfall. Angsten blir et kjennetegn på henne som karakter. Det er i situasjoner hvor Martha føler seg rådvill eller innesperret at angsten kommer krypende, og det første anfallet kommer etter at Max forteller henne at Edith er dårlige nyheter, som motstrider det positive inntrykket Martha har fått av Edith. Likevel, virker det som at Edith er nøkkelen til å roe ned angsten. Etter at de er blitt kjærester, gjør lukten av Edith at Martha føler seg «uendeleg, ubegripeleg lett» (s. 245) og Ediths blikk smelter bort de vonde følelsene. For Martha blir også Edith en slags redning, en redning vekk fra frykten og mot et bedre selvbilde. For

bilulykken har ikke bare preget Marthas indre, men også tankene hun har om eget utseende. Det negative synet hun har på seg selv kommer blant annet frem på festen hos Veronika. Martha står midt i stua, men føler at ingen legger merke til henne: «For tenk om grunnen til at ingen ser meg, er at det er ingenting verdt å sjå?» (s. 65). Bilulykken har merket henne med utallige arr som hun synes gjør henne stygg, og hun vil verken se arrene selv eller vise dem til andre. Arrene symboliserer at Martha er merket for livet, både fysisk og psykisk. De er en daglig påminnelse om det vonde hun er opplevd.

Martha viser også tegn til lav selvfølelse i måten hun reagerer på situasjoner hvor Edith sårer henne. Til tross for at Edith gang på gang tar dumme valg som påvirker forholdet deres negativt, tar det aldri lang tid før Martha tilgir henne og er klar for å starte på nytt. Selv etter at Edith har vært med på å stenge henne inne på toalettet i jentegarderoben, skal det ikke mer til enn en lapp hvor Edith har skrevet «wont you come out and play?» (s. 192), et sitat fra Marthas favorittlåt «Dear Prudence» (The Beatles, 1968b), for at Martha er klar for å tilgi henne på ny. At Martha gang på gang tilgir Edith, forsterker at hun er nøkkelen til Marthas prosjekt og at Martha trenger Edith i livet sitt for å kunne føle seg elsket.

Den tredje skeive karakteren i romanen er Max, og karakteristikkene hans kommer tydeligst frem gjennom Marthas beretninger. Det kommer frem at han er opptatt av utseendet sitt og hvordan han framstår for andre idet han spør Martha om han er «presentabel for ein ny dag på Føresvåg vgs?» (s. 33). Han ønsker å se bra ut og det kan derfor virke som at han er opptatt av hva andre tenker om han, som kan tyde på at han har et behov for å bli likt og akseptert av andre. I kantina legger han ut om kjekke andreklasssegutter og kan sees på som en typisk tenåring med typiske tenåringsproblemer. Max fremstår som både sjalu, usikker og overbeskyttende. Han er bestevenn med Martha og uvenn med Edith, og fungerer derfor på mange måter som et hinder for forelskelsen deres. Han vil være involvert i alt som har med Martha å gjøre og er svært overbeskyttende overfor henne, særlig idet han innser at hun involverer seg med Edith. Han prøver derfor å male et bilde av Edith som «riv ruskande galen» (s. 44) og vil at hun skal love å holde seg unna Edith. Sjalousien overfor vennskapet deres blir særlig etter at Max ser Edith forlate huset til Martha en søndagsmorgen. Han sender en rekke tekstmeldinger til Martha for å få klarhet i situasjonen: «Kvifor var Martha heime hos deg? Eg så ho komme ut av huset ditt i dag tidleg.» (s. 146). Mandagen etter vises frustrasjonen også i en krangel mellom de to: «Kva faen er det du held på med, Martha? Kvifor gjer du dette mot meg?» (s. 152). Han ser på vennskapet mellom jentene som et svik og tar Marthas handlinger svært personlig. Reaksjonen hans er naturlig fordi han har et

negativt forhold til Edith etter konflikten deres. Samtidig fremstår han som selvsentrert og han forsøker å få «alt» til å handle om han. Det forsterkes i en samtale mellom dem når Martha ikke vil fortelle hvem som har stengt henne inne på garderobetoalettet, og i stedet for å trøste henne utbryter han: «Her har eg gått og bekymra meg for deg i heile dag, og så vil du ikkje eingong snakke med meg? Det er verkeleg supert, Martha» (s. 189). Han snur hele situasjonen til å handle om han. Max har dessuten ingen andre venner, og er derfor avhengig av å beholde vennskapet med Martha, og mulig er det derfor han er overbeskyttende.

Til tross for at vennskapet er viktig for han, handler han ikke alltid etter Marthas beste. I et forsøk på å gi Edith dårlig samvittighet, forteller han henne om bilulykken til Martha som egentlig er en hemmelighet (s. 205). Dette kan tyde på at han kan opptre egoistisk og ikke alltid tar hensyn til Marthas følelser eller ønsker. Det gjør seg også tydelig ved at han ikke er glad for at Martha er forelsket i Edith. Likevel, viser han etter hvert forståelse for følelsene Martha har. Han er selv homofil, og vet at man ikke kan noe for hvem man forelsker seg i (s. 211). Han viser likevel misnøyen sin tydelig, men lar Martha styre selv: «Du får rett og slett gjere dine egne feil, Martha.» (s. 212). Til tross for erfaringene han selv har rundt det å være forelsket og hvor utfordrende det kan være, kan ikke Max akseptere at det er Edith Martha forelsker seg i. Fortiden deres har satt altfor dype spor.

Oppsummert er karakterene nokså ulike, men har samtidig flere felles faktorer. Alle tre har opplevd traumatiske hendelser i livet som påvirker livet deres her og nå. Karakterene fremviser ulike sider av seg selv, og har ikke kun én funksjon. Samspillet dem imellom er også svært komplekst. De oppleves derfor som flerdimensjonale og virkelighetsnære.

4.2.4 Motiv, tema og norm

Motivene i *Svartrasta syng om natta* kan alle knyttes til det overordnede temaet relasjoner, og hvor viktig, men samtidig utfordrende, relasjoner kan være. Vi ser blant annet at ulike hendelser i jentenes fortid påvirker deres muligheter til å skape gode relasjoner med hverandre og andre karakterer i romanen. Edith er sterkt påvirket av foreldrenes skilsmisse, som også indirekte er årsaken til at hun i konfrontasjonen med Max outer han som homofil og dytter han ned trappa slik at han brenner armen. Dette har gjort at hun er blitt stemplet som gal av de andre på trinnet, og har bidratt til at hun stenger andre ute. Martha og hennes opplevelse med bilulykken har bidratt til at hun preges av sterk angst og et negativt selvilde, som hun vil holde hemmelig for Edith.

Vennsapsrelasjoner er et viktig tema i romanen. I vennegjengen til Edith er det Veronika som har kontrollen, som særlig blir synlig i scenen hvor Martha stenges inne på toalettet. Denne scenen viser tydelig hvordan Edith styres av en negativ relasjon som likevel har stor makt. Det er Veronika som truer, dytter og til slutt låser døra, men Edith gjør ingenting for å stoppe henne og sammenlikner seg selv med en zombie (s. 176), et viljeløst vesen under Veronikas kontroll. Martha må på sin side nærmest velge mellom Max og Edith; en relasjon må vike for en annen. Det er nesten som et trekantdrama, hvor Martha står i midten og dras i hver sin retning. I et forsøk på å redde relasjonen til Max, sier hun til han at det ikke er noe mellom henne og Edith (s. 152). Edith overhører derimot samtalen, og dropper derfor kinoavtalen de to har. Hun ender i stedet opp på parkeringsplassen hvor hun dytter Sivert. Marthas underdrivelse av hennes relasjon til Edith fører dermed indirekte til Ediths voldelige utbrudd, som igjen bidrar til at jentenes relasjon svekkes og at det negative bildet Max har tegnet av Edith forsterkes hos Martha.

Referansene til musikken, og spesielt sanger av The Beatles, knyttes ikke bare til karakterskildringene. De er gjennomgående i viktige motiv som har betydning for jentenes kjærlighetsrelasjon. Det er på en fest hos Veronika at jentene deler et øyeblikk som vil danne grunnlaget for forelskelsen deres: De sitter i dukkestua etter at de begge har «rømt» fra festen, og mens de lytter til The Beatles i hver sin ørepropp, legger Edith hodet sitt forsiktig mot Marthas skulder som får henne til å krible på innsiden (s. 72). Også Edith kjenner på en begynnende forelskelse idet hun kommer hjem: Etter å ha blitt introdusert The Beatles, lytter hun til dem synge om kjærlighet, mens hun tenker på Martha og «smyg venstrehanda langsmed magen, inn mellom bomull og dongeristoff» (s. 79). På mange måter blir musikken et lim som binder dem sammen. Og vi allerede har vært inne på, skal det ikke mer til enn en lapp fra Edith med et sitat fra Marthas favoritt The Beatles-låt for å vinne henne tilbake (s. 192). Og etter at Martha har reddet Edith fra Storetjern, er alt hun tenker på «regn i pappkrus og svarttraster som syng om nettene» (s. 244), to intertekstuelle referanser til låtene «Across the Universe» og «Blackbird».

Det skal likevel ikke være enkelt å være forelsket i en av samme kjønn. Når Martha innser at hun begynner å bli forelsket i Edith, følger det også en del usikkerhet rundt det å være forelsket i en jente. Romanen tematiserer nemlig også identitet og seksualitet. Martha er nervøs for at andre skal legge merke til at hun er forelsket i ei jente, og sammenlikner det med å ha «eit lysande neonskilt midt i panna» (s. 111). Nervøsiteten gjør seg tydelig i frykten for at andre skal tillegge henne en identitet som homofil, for som hun beretter selv liker hun ikke jenter, hun liker «ei jente» (s. 111),

nemlig Edith. Fordi hun ikke vet hva hun skal gjøre med disse nyoppståtte følelsene, beretter hun at hun vil gjemme følelsene sine «djupt inni klesskåpet» (s. 111), en åpenbar metafor for at hun ikke er klar for å komme ut av «skapet» og fortelle verden hva hun føler. Hun åpner seg om forelskelsen til både Max og broren Oskar, som reagerer noe ulikt: Mens Max reagerer med: «Ein kan ikkje for kven ein forelskar seg i» (s. 211), henger Oskar seg opp i faktumet at Martha forelsker seg i jenter (s. 218).

Edith på sin side reflekterer lite over at det er ei jente hun forelsker seg i, og tenker heller ikke på hva andre vil si eller tenke dersom de får vite det. For i motsetning til Martha er det kanskje ikke første gangen det skjer. Hun har heller ikke en tydelig «komme ut»-scene i romanen slik som Martha har. Det kan virke som det er kjent for Ediths nærmeste at hun forelsker seg i jenter. Etter å ha vært med på å stenge Martha inne i garderoben, løper en gråtkvalt Edith hjem og møter storesøsteren Eirin i gangen. Eirin lurar på om Edith har «jentetrøbbel» (s. 180), et begrep som ofte brukes når gutter har utfordringer i relasjonsbygging med jenter og er en motsetning til begrepet «guttetrøbbel» som brukes om når jenter har utfordringer i relasjon til gutter. Ved at Eirin bruker begrepet kan tyde at hun kjenner til søsterens legning. Til tross for at Edith virker fortrolig med egen seksualitet, betyr det likevel ikke at hun ikke er usikker på hvordan hun skal gå frem med forelskelsen. Til og med når Martha gir tydelig inntrykk for at hun liker Edith, som når hun inviterer henne opp i senga sammen med seg, er Edith sikker på at hun innbiller seg det. Usikkerheten gjør seg dessuten også tydelig i det Edith ikke gjør noe for å stoppe Veronika fra å stenge Martha inne på toalettet. I det dodøra låses og Martha stenges inne, stenges også Ediths følelser inne. Den låste dodøra blir en metafor for «skapet», hvor objektet for Ediths homoseksuelle begjær blir gjemt bak lukket dør.

Romanens motiver skildrer hvordan relasjoner bygges, utvikles og hindres. Som vi har sett kan hendelser fra fortiden påvirke livet her-og-nå indirekte, og bidra til økt usikkerhet mellom jentene i møte med hverandre. Samtidig ser vi hvordan jentenes relasjoner til andre også skaper hindringer for utviklingen av deres egen relasjon. Identitet er også en tematikk som belyses, og som særlig er knyttet til forelskelsen mellom Edith og Martha. Det kommer frem at relasjoner er viktig for utviklingen av et positivt selvbilde, samtidig som usunne relasjoner kan påvirke selvbildet i negativ retning. Musikken er i denne romanen et av motivene som tydeligst kan knyttes til forelskelsen og utviklingen av en kjærlighetsrelasjon. Til tross for de mange hindringene jentene møter på veien, har romanen en lykkelig slutt hvor jentene omsider finner sammen. Det kan derfor argumenteres for

at romanens norm er at kjærligheten, uansett form, overvinner alt: Edith og Marthas forelskelse seirer, og i hverandre finner de den redningen de begge sårt har trengt.

5 Drøfting

I dette kapittelet vil jeg drøfte de funnene som ble gjort i den foregående analysen av de to ungdomsromanene, som vil være relevant for besvarelsen av problemstillingens første del. Jeg vil sammenlikne resultatene av analysen og koble disse til det teoretiske rammeverket som ble beskrevet i kapittel 2. Hensikten med drøftingen vil være å undersøke hvordan romanen forholder seg til normer for kjønn og seksualitet. Jeg vil her forsøke å gi en dypere innsikt i hvordan romanene behandler kjønns- og seksualitetstematikk. Det vil vektlegges en diskusjon om romanene opprettholder eller utfordrer normer for kjønn og seksualitet, og i hvilken grad romanene bidrar til stereotypering eller presenterer mer mangfoldige og ikke-stereotypiske perspektiver.

5.1 Å bryte med tradisjonelle kjønnsnormer?

Både *Dette blir mellom oss* og *Svartrasta syng om natta* er førstepersonsberetninger hvor de homofile karakterene får være forfattere av sine egne historier. Gjennom førstepersonsberetningen fremstår karakterene som både selvstendige og autentiske, og inntrykket er at karakterene får berette så å si usensurert om hvordan livet er som ung og homofil i universet de er en del av. I verken av romanene settes en anonym, utenforstående forteller «imellom» karakter og leser, som igjen forsterker deres autensitet, og det tillater leseren å komme tett på livene deres, og særlig følelseslivet deres. Sistnevnte styrkes særlig ved at det er brukt indre monolog i begge romanene. Som vi har sett hos Slettan (2020) er dette et kjent grep i nyere ungdomsromaner, da skildringer av følelser tidligere ble forbeholdt romaner med kvinnelige hovedkarakterer.

At Felix, en gutt, kan berette fritt om det indre sjelelivet gjennom å vektlegge følelser, bryter med et tradisjonelt maskulint mønster og samsvarer med den utviklingen vi har sett i nyere ungdomslitteratur (Slettan, 2020). Samtidig kan en slik fremstilling bidra til stereotypering fordi Felix er en homofil gutt. Til tross for at han ikke er talerør for typiske mannlige kjønnsnormer, skapes en effekt av at det kun er homofile gutter som er åpne om følelser. Dette styrkes også ved at Philip, som også er homofil, også er åpen om følelsene sine og viser sårbarhet knyttet til foreldrenes skilsmisse.

I *Svartrasta syng om natta* blir Edith på mange måter en motstemme til tradisjonelle, feminine kjønnsnormer. Hun er spontan og har voldelige tendenser, som bryter med det harmoniserende perspektivet i de tidligere jentebøkene (Slettan, 2020). De karaktertrekkene hun demonstrerer er i et

tradisjonelt perspektiv i større grad forbeholdt unge gutter. Historisk sett vet vi også at lesbiske karakterer ofte fremstilles med typiske «mannlige» trekk (Gatland, 1990). Martha på sin side bekrefter derimot en mer stereotypisk kvinnelig karakter, ved at hun fremstilles som en omsorgsperson og ved at hun mer eller mindre underkaster seg Edith ved å tilgi henne.

Fremstillingen av Edith, og særlig i kontrast til hvordan Martha fremstilles, og det faktum at de begge blir forelsket i jenter, kan bidra til å reprodusere en stereotypi om at også lesbiske par krever en «mann» og en «kvinne» (Butler, 1990). Å vise at det finnes ulike måter å være jente og gutt på, er naturligvis positivt fordi det fremmer at vi alle er forskjellige. Likevel, kan det i denne sammenhengen få uheldige konsekvenser. Fremstillingen av de homofile hovedkarakterene i romanene kan sies å forsterke en heteronormativ diskurs, hvor karakterenes personligheter og handlinger bidrar til å videreføre stereotypiske normer for personer som ikke har et heteroseksuelt begjær.

5.2 Selvtillit og selvilde: Rom for å være annerledes?

Alle de tre hovedkarakterene kan kjennetegnes av å ha negative tanker om seg selv og lav selvtillit, som stammer fra det å bli forelsket i noen av samme kjønn, men også etter å ha opplevd traumatiske hendelser i fortiden. I *Dette blir mellom oss* kommer det negative selvbildet til Felix frem ved at han har utfordringer med å få venner. Det å føle seg ensom og utenfor er et tydelig motiv i romanen, slik som vist gjør seg gjeldende i liknende ungdomsromaner i Sverige (Severinsson, 2013). Det kommer likevel ikke entydig frem at etableringen av vennskap og det faktum at Felix blir forelsket i gutter korrelerer, likevel kan det tenkes at det har hatt påvirkning, særlig med tanke på det som utspilte seg i Stavanger hvor Felix også var utenfor det sosiale fellesskapet. Dermed blir det negative synet på seg selv knyttet til det å være homofil, og det har påvirkning på muligheten Felix har til å være seg selv. Som vi har sett skulle han ønske at det var annerledes, at han kunne kvitte seg med det homoseksuelle begjæret (s. 26). Det kan argumenteres for at denne romanen bidrar til å forsterke at det å være homofili er et problem, som samsvarer med tidligere undersøkelser (Gatland, 1990; Rønning, 2017). Til tross for at Felix er bevisst egen seksualitet, viser han derimot ikke aksept for den. Det blir derfor tydelig at negative erfaringer med å fremvise egen seksualitet henger sammen med et negativt syn på seg selv.

I *Svartrasta syng om natta* er det i hovedsak jentenes fortid som er roten til det lave selvbildet. Jentene beskrives som svært ulike både personlighets- og utseendemessig, men de har likevel til

felles det å ha opplevd traumatiske hendelser som gjør det vanskelig for dem å etablere en relasjon til hverandre. I motsetning til Felix, blir derimot ikke disse negative erfaringene knyttet til det å bli forelsket i noen av samme kjønn. Det er verken mangel på aksept fra seg selv eller fellesskapet som hindrer kjærligheten fra å blomstre, men derimot at jentene er preget av en negativ bakgrunnshistorie som har bidratt til en mangel på selvtillit, og som for Edith særlig er faktor til hennes voldelige tendenser som bidrar til at Martha av og til holder seg på avstand. Homofili problematiseres mer implisitt her enn det vi ser i *Dette blir mellom oss*. Samtidig samsvarer dette med funn gjort hos både Rønning (2017) og Severinsson (2013), som begge finner homofile karakterer ofte har en negativ bakgrunnshistorie som påvirker tilværelsen og kjærlighetsrelasjoner her og nå.

Det er et stort fokus på det å være annerledes i *Dette blir mellom oss*. Dette gjør seg synlig i kontrasten mellom relasjonene Felix-Nicolai og Max-Sandra, hvor Felix gjør rede for alt Max kan gjøre, men som han føler at han ikke har mulighet til. Det blir også tydelig i gjentakelsen av «Om bare du var en jente» og «Om bare én av oss var annerledes». Relasjonen mellom Max og Sandra blir et bilde på den heterofile majoriteten, og det understrekes at heterofile har det enklere enn homofile. Dette fremmer en norm om at heterofili er det «normale», mens den homofile Felix utgjør den unormale minoriteten. Slik videreføres en undertrykkende diskurs hvor homofili fremstilles som et avvik (Foucault, 1976). Dette kan være med på å bidra til en problematisering av homofili, fordi det i større grad legger vekt på negative faktorer. I *Svartrasta syng om natta* knyttes ikke jentenes følelse av å være annerledes eksplisitt til det å være homofil. Edith føler seg annerledes fordi hun er utstøtt av fellesskapet på grunn av ryktene som florerer rundt henne, som har ført til at hun anser seg selv som avvikende. Martha på sin side føler seg annerledes fordi hun etter bilulykken er dekket av arr, og derfor ikke føler seg pen nok sammenliknet med de andre. At det å være annerledes knyttes opp mot andre ting enn legning gjør at homoseksualitet i mindre grad blir problematisert, og dermed også fremstår som mer naturlig.

5.3 Kategorisering og iscenesettelse

I løpet av denne oppgaven har jeg kategorisert karakterene i romanen som både homofile og lesbiske. Dette er derimot noe karakterene gjør lite av selv. I *Dette blir mellom oss* bruker Felix sjelden begrepet «homo» om seg selv, og han reagerer blant annet på at Philip bruker begrepet om han (s. 133). En av anledningene hvor Felix bruker begrepet om seg selv er når han konstaterer det for Nicolai etter at Nicolai har hatt sex med Mia (s. 165). I *Svartrasta syng om natta* benyttes

verken «lesbisk» eller «homo» av karakterene selv eller andre karakterer for å beskrive jentene. Her brukes heller at karakterene «liker jenter» for å uttrykke dette. Fraværet av disse begrepene gjør at karakterene i mindre grad blir plassert i en kategori med rigide rammer. Fra queerteorien vet vi at kategorien «homo» kun eksisterer som motsats til kategorien «hetero» (Butler, 1990). Ved at karakterene i liten grad benytter utelukkende begrepskategorier om seg selv, utfordrer de også tanken om at seksualitetskategorier er gitte og stabile. Det kan derfor argumenteres for at romanene utfordrer en norm om at vi alle «passer inn» i en gitt kategori, og at dette er gjeldende for resten av livet. I både Felix og Marthas beretninger gjør dette seg særlig tydelig: Felix reagerer på Philips spørsmål om når Felix visste for sikkert at han var homo, fordi det «høres permanent ut» (s. 133) og Martha understreker at hun er forelska i «ei jente» som en korreksjon til at hun først sier at hun liker jenter (s. 111). De vil ikke plasseres i en utelukkende kategori om likekjønnet begjær. Når det gjelder Edith, er ikke en slik kategorisering til stede i det hele tatt. Ikke én eneste gang reflekterer Edith over at det er ei jente hun forelsker seg i. Hennes skildringer kan derfor sies å fremme likekjønnet kjærlighet som like naturlig som heteroseksuell kjærlighet. Dette er viktig fordi det utfordrer det stereotypiske bildet av at homofili er et problem, som skiller seg ut sammenliknet med det som har vært vanlige funn i tidligere undersøkelser (Gatland, 1990; Rønning, 2017).

Vi ser også at karakterene er redd for at utseendet deres eller handlingene deres gir uttrykk for seksualiteten deres. I *Dette blir mellom oss* uttrykker Felix dette eksplisitt i en samtale med Mia, hvor hun spør om han er forelsket i Nicolai etter at han har spurt henne om hun vet hvem Nicolai er. Han lurert på om forelskelsen er synlig i måten han «går på, snakker på, sitter på» (s. 12). Etter å ha kommet ut som homofil for kameratene sine ser vi også at Felix bekymrer seg over å gjøre legningen sin tydelig for dem: Han snur seg vekk for å skåne Philip når han ser Philip halvnaken på badet. Han beretter at han gjør det for å bevise at «Jeg er fortsatt den samme» (s. 119). Litt senere beretter han en følelse av å bli «tatt på fersk gjerning» av Philip mens han ser Max stå vendt vekk fra han i dusjen (s. 122). Også Martha i *Svartrasta syng om natta* frykter at seksualiteten hennes er synlig for andre. Hun føler at hun går med «eit lysande neonskilt midt i panna» (s. 111) som gjør det synlig for verden at hun er forelska i Edith. I disse scenene er karakterene redde for at de iscenesetter seg selv på en ikke-heterofil måte, en måte som viser det unaturlige og avvikende (Butler, 1990). Her fremmes heteronormativitet som et hinder for å være seg selv, og viser hvordan slike normer bidrar til at karakterene føler en tvang til å handle annerledes eller uttrykke seg med varsomhet for å ikke bli avslørt.

Også andre homofile karakterer i romanene er redde for merkelapper som plasserer dem i en gitt kategori. I *Dette blir mellom oss* kommer dette blant annet frem gjennom Nicolai og hans handlinger. Vi har sett at han i frykt for å avsløre seg selv, trekker seg unna Felix i situasjoner der han kanskje viser for mye interesse, til tross for at han ofte er initiativtaker i disse situasjonene. I tillegg har vi sett at det florerer et rykte på skolen om seksualiteten hans, som han trolig ikke vil vedkjenne selv, og som også er bidragsyter til hans ambivalens i møte med Felix. Øyeblikket hvor de to nesten kysser virker som det avgjørende øyeblikket for Nicolais usikkerhet rundt egen legning. Han tar aktivt avstand fra den mulige forelskelsen i Felix ved å ha sex med Mia. Nicolai repeterer her en heterofil handling, som bidrar til at han av andre vil leses som heterofil. Som Severinsson (2013) også påpeker er det ikke unormalt for homofile karakterer i ungdomslitteraturen å gå inn i heterofile relasjoner for å skape et bilde av seg selv som «normal». Å bli plassert i kategorien ikke-heterofil kan bidra til stigmatisering (Butler, 1990). Gjennom å synliggjøre heteroseksualitet gjennom å inngå i en heteroseksuell relasjon, forsøker han å motbevise det ryktet som eksisterer om han, og dermed gjøre seg selv mer «akseptabel» for samfunnet.

5.4 «Skapet» og det skjulte liv

Den heterofile normen gjør seg også gjeldende i begge romaner ved at flertallet av de homofile karakterene må komme ut av «skapet». Queerteorien forteller at den dualistiske fremstillingen av kjønn bidrar til å opprettholde heteronormativiteten, hvor ikke-heterofile mennesker nærmest tvinges til å måtte utlevere egen seksualitet gjennom å komme ut som skeive (Eng, 2006). I *Dette blir mellom oss* føler Felix på nettopp denne tvangen, til tross for at han ikke ønsker å komme ut fordi han er redd for konsekvensene som kan følge med det. Som nevnt, kan dette henge sammen med frykten for kategorisering og det å bli tildelt en utelukkende identitet som han mulig ikke kjenner seg igjen i. Samtidig har han også opplevd stigmatisering og utestengelse ved å komme ut tidligere, slik som i Stavanger. I analysen har jeg kort gjort rede for Stavangers mulige betydning. Dersom det er slik at Stavanger skal være et bilde på religiøse diskurser, kan vi trekke linjer til maktinstansenes normdanning som redegjort for av Foucault (1976). Tiden i Stavanger har på mange måter bidratt til Felix' frykt for å anerkjennes som noe annet enn «normalen», og underbygger dermed makten det sosiale fellesskapet har for opprettholdelsen av tydelige adskilte kategorier hvor «homo» etableres som en avvikende motsats til «hetero». Vi har også sett at frykten for å komme ut og bli «avslørt» også er gjeldende på arenaer hvor Felix i teorien bør føle samhold, slik som på nettstedet for homofile hvor han har en profil. Diskursene han har møtt i det virkelige liv har en sterk påvirkningskraft som gjør at Felix ikke tør å benytte seg av muligheten for aksept.

Dette understreker stigmaet som følger ved å bli avslørt som annerledes på bakgrunn av seksuelle preferanser, og dermed også hvor preget Felix er av det heteronormative samfunnet han er en del av.

I *Svartrasta syng om natta* opplever alle karakterene å måtte komme ut som homofile. I likhet med *Dette blir mellom oss* tydeliggjøres også normen om at homofile må vise seg som annerledes. Leseren får først høre Max sin «komme ut»-historie, og vi får vite at det ikke var et selvstendig valg, men at han derimot ble outet som homofil av Edith. På grunn av henne blir Max tvunget til å måtte konfrontere sin seksuelle orientering utenfor seg selv. Nettopp dette kan være årsaken til at han er opptatt av andres bekreftelse, men også det faktum at han ikke har andre venner enn Martha. Max blir også representant for den utstøtte og ensomme homofile gutten, som vi har sett er gjennomgående i skjønnlitteraturen, og dermed også en representant for det avvikende og unormale (Butler, 1990; Foucault, 1976). Edith forteller til Martha at det å fortelle om legningen til Max føltes godt der og da, men om noen hadde gjort det samme mot henne ville hun aldri tilgitt det (s. 252). Ediths refleksjon rundt egne handlinger viser hennes egen frykt for at andre skulle røpe hennes hemmelighet. Det viser at også hun forstår konsekvensene av å skulle komme ut, og at hun mulig anerkjenner hva Max har stått i etter hun gjorde det hun gjorde. I motsetning til Max får nemlig Edith komme ut på eget initiativ, men hun opplever verken stigmatisering eller tap av vennskap i prosessen. Martha, som på sin side kommer ut to ganger i løpet av romanen, møter derimot ulike reaksjoner. Max og Oskar uttrykker i sine reaksjoner to ulike diskurser. Mens Max reagerer med en uttalelse om at man ikke kan noe for hvem man forelsker seg i, er Oskars reaksjon preget av at han blir overrasket over at søstera er forelsket i en jente. Max er tross alt homofil selv, og naturlig vil han derfor ikke være like preget av en norm om heterofili i møte med andre. Oskar representerer i større grad en forventning om at søstera bør tiltrekkes av det motsatte kjønn, og dette er som vi har sett årsaken til at skeive må komme ut (Eng, 2006). I etterkant av Oskars uttalelser kjenner Martha en klump i magen, som understreker stigmaet som følges av å måtte utlevere seg som annerledes fra normen.

Som vi kan se har alle de tre hovedkarakterene hatt negative tanker knyttet til det å måtte komme ut som homofile. Likevel, ser vi at karakterene kjenner en følelse av frigjøring ved å komme ut. For Felix betyr det at han for første gang i livet sitt kan være seg selv, og det åpner også for at han tør å stå opp for seg selv i relasjonen til Nicolai og samtidig at han får muligheten til å etablere en ny, romantisk relasjon med Philip. Etter at Edith har fortalt om forelskelsen til Johanne, styrkes deres vennskap igjen og hun tør endelig stå opp for Martha mot Veronika. Og når Max finner ut om

Marthas forelskelse i Edith, reetableres også deres vennskap. Alle de tre hovedkarakterene ender dessuten opp med å finne kjærligheten. Frigjøringsfølelsen utfordrer særlig de tankene som ifølge Foucault oppsto på 1800-tallet, og som hemmet den frie seksualiteten (Foucault, 1976). Romanene etablerer en norm om viktigheten av å være seg selv, da det kan ha positive innvirkninger på både selvbilde og nære relasjoner.

Samtidig som romanene viser viktigheten av selvhevdelse, bidrar de også til å reprodusere en norm om at homofili tilhører det private. Dette vises blant annet i *Dette blir mellom oss* ved at Felix lenge kun får utøve sin homoseksualitet på gjemte steder med anonyme menn. Som vi har sett i analysen skapes det i romanen et bilde av at intime møter mellom menn må hemmeligholdes. Dette har vært vanlig i den homofile litteraturen, hvor homofili i størst grad ble utøvet på nattestid (Gatland, 1990). Vi ser også hemmeligholdelsen i *Svartrasta syng om natta* ved at jentene må møtes i hemmelighet, uten at verken venner eller familie vet. Martha går til og med så langt som å lyve til Max og si at det mellom Edith og henne selv er «ingenting» (s. 152). Normen om at homofili ikke tilhører det offentlige rom og derfor må holdes hemmelig finner vi også igjen i andre norske ungdomsromaner om samme tema (Waage, 2013). At de homofile karakterene i romanene må gjemme seg fra det offentlige og skjule de homoseksuelle relasjonene sine underbygger at heterofili er normen og det som er sosialt akseptabelt i det offentlige rom.

6 Didaktiske refleksjoner

I tillegg til å undersøke hvilke normer for kjønn og seksualitet som er til stede i nyere, norske ungdomsromaner, har arbeidet med denne oppgaven hatt som mål å få skape en bedre forståelse av hvordan man kan arbeide med kjønn- og seksualitetstematikk i litteraturundervisningen på ungdomstrinnet. I dette kapittelet er fokuset problemstillingens andre del. Her følger noen didaktiske refleksjoner jeg har gjort meg på bakgrunn av analysen og drøftingen av den. Fordi danning og utdanning er tett sammenvevd, vil jeg her hente opp tråden om skolens dannelsingsmandat igjen, og knytte dette til litteraturredidaktisk teori og rådende planverk for skolen.

Som vi har sett er elevers forståelse for temaer som kjønn og seksualitet en viktig del av dannelsingsprosessen. Det kan som nevnt argumenteres for at seksualitets- og kjønnstematikk er en naturlig del av skolens dannelsesoppdrag, slik dette blir beskrevet i overordnet del av læreplanverket. Samtidig fremmes det blant annet eksplisitt i formuleringen av innholdet i det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring som skal integreres i alle fag (Kunnskapsdepartementet, 2017). Det er kjent at det særlig er i ungdomstiden at elevene utforsker egen identitet, som legger grunnlaget for det mennesket de ønsker å være. Deres kjønns- og seksualitetsforståelse vil naturligvis være en essensiell del av nettopp dette. Det er dessuten også et poeng hos danningsteoretikere at elevene skal gjøres til midtpunkt av egen dannelsingsprosess (Klafki, 2001). Innholdet i undervisningen skal være relevant for elevenes liv i nåtid og i framtiden. Skolen bør derfor påse å ikke indoktrinere elevene i et gitt sett kulturelle normer og verdier, fordi faren er at elevene begrenses og nærmest fratras muligheten til å danne seg selv (Steinnes, 2011). Elevene bør oppfordres til å møte innholdet i skolen med et kritisk blikk og gjøre seg egne refleksjoner rundt skolens innhold. Hvordan kan det som er gjort rede for, analysert og drøftet i denne oppgaven åpne dører for at elevene får mulighet til å være selvstendige aktører i egen dannelsingsprosess?

Om det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring i læreplanen for norsk beskrives lesing av skjønnlitteratur som viktig for at elevene skal kunne utvikle forståelse, toleranse og respekt, samtidig som det skal bidra til å «bekrefte og utfordre elevenes selvbylde» (Kunnskapsdepartementet, 2019). I støtte til læreplanen knyttes det tverrfaglige temaet blant annet til kompetansemålet som sier at elevene skal «utforske og reflektere over hvordan tekster fremstiller unges livssituasjon». Romanene som er analysert her er to av få nyere, norske ungdomsromaner med homofili som tema, og de er dermed naturligvis svært aktuelle for å undersøke hvordan kjønns- og seksualitetstematikk blir skildret i samtidslitteraturen. Og som vi har sett skaper romanene på flere måter nærhet til leserne, som åpner muligheter for at leserne får «kjenne» på de samme

følelsene som karakterene gjør. Leseren introduseres for karakterer som viser ulike måter å mestre egne liv på, og ulike problemstillinger som kan utfordre det stabile og trygge. Jeg vil tørre å påstå at romanene kan gi elevene innsikt som vil påvirke deres forståelse av seg selv og andre i positiv retning. Dette fordrer likevel at læreren klarer å veilede elevene mot en slik forståelse i litteraturundervisningen.

Litteraturlæreren bør dermed ikke klargjøre en fasit på hva elevene skal sitte igjen med etter lesningen av romanene. Åsmund Hennig argumenterer for en leserorientert litteraturdidaktikk og skriver at litteraturundervisningens mål er å få elevene til å tenke selv i møte med skjønnlitteraturen, og ikke fortelle dem hva de skal tenke (2017, s. 88). Dette innebærer at eleven både må tenke over hva de selv bringer til teksten, og samtidig hva teksten bringer til dem; som en transaksjon mellom deres egen og tekstens horisont. Ved å reflektere over hva de selv bringer med seg inn i teksten, kan elevene bevisstgjøres hvordan bakgrunnen deres og miljøet de er en del av påvirker deres forståelse av den (Hennig, 2017, s. 90). Legger vi Deleuze & Guattaris antidanningsprinsipp til grunn, vil litteraturlæreren måtte synliggjøre normer i samfunnet og gi elevene de verktøy de trenger for å kunne være kritiske til etablerte tankesett som råder i kulturen de er en del av, og som dermed vil påvirke deres forståelse av tekstene de leser. Slike verktøy kan være teorier som er kritiske til slike etablerte tankesett, slik som for eksempel queerteori, i lesningen av litteratur som omhandler kjønn og seksualitet. Det er ingenting som står i veien for at læreren kan ta med seg perspektiver på seksuell normdanning og maktstrukturer fra Foucault eller performativitetsteorien til Butler inn i litteraturundervisningen, naturligvis i tilpasset form og mengde. Det vil neppe være hensiktsmessig å la elevene bryne seg på et slikt teorigrunnlag i det fulle og hele, men derimot at læreren kan få elevene inn på de teoretiske perspektivene gjennom teksteksempler og tilpassede forklaringer. Om en velger å gjøre elevene oppmerksomme på normdanning i forkant, underveis eller i etterkant av en skjønnlitterær lesning, vil avhenge av undervisningens mål: Skal elevene lære om kjønn- og seksualitet gjennom å lese skjønnlitteratur, eller skal vi lære om skjønnlitteraturens egenart i formidlingen av en slik tematikk?

Queerteorien gir oss perspektiver på hvordan mennesker tvinges inn i rigide og utelukkende kjønns- og seksualitetskategorier. Som vi har sett i analysen av romanene i denne oppgaven, tar litterære karakterer som ikke fullstendig passer inn i disse kategoriene i stor grad avstand fra å benytte definerende begreper om seg selv. Samtidig føler de på en frykt for å bli satt i bås av samfunnet rundt dem. Både *Dette blir mellom oss* og *Svartrasta syng om natta* åpner for lesninger og litterære samtaler om hvordan litterære karakterer kategoriseres gjennom ulike litterære grep.

Inngangsvinkelen til hvordan man kan undersøke dette varierer: Elevene kan for eksempel settes til å lete etter eksempler på slik kategorisering i romanen. Dette fordrer derimot at de har lært noe om hvordan individer blir plassert eller plasserer seg selv i slike kategorier. En slik tilnærming vil kanskje være mer relevant i et tverrfaglig prosjekt hvor kjønn- og seksualitet er et overordnet tema. En mer leserorientert tilnærming kan derimot være å diskutere karakteristikkene i romanen, og at elevene gjennom litterære samtaler kan veiledes inn mot en oppdagelse av slik kategorisering på egenhånd. For å kunne beskrive fenomenene de finner på en presis og faglig måte, vil de finne god hjelp i bruk av et flerfaglig begrepsapparat, hvor de trekker veksler på litteraturteoretiske og kjønnsteoretiske begreper. Hennig skriver at begreper må inkluderes som en del av en helhetlig prosess og ettersom elevene oppdager ulike fenomener underveis (2017, s. 92). Et kjønnsteoretisk begrepsapparat er likevel ikke nødvendig for at elevene skal kunne utforske og reflektere selvstendig over det de leser.

I dagens samfunn står vi overfor et mer mangfoldig kjønns- og seksualitetsspekter enn tidligere (Bufdir, 2023). Den foregående analysen av *Dette blir mellom oss* og *Svartrasta syng om natta* avdekker karakterer som speiler denne utviklingen. Dersom elevene møter troverdige litterære karakterer som klarer å skape nærhet og åpner for at elevene kan kjenne seg igjen i dem, kan dette bidra til at elevene både ser andre mennesker og seg selv med nye øyne. De litterære karakterene og det fiktive universet kan vise alternative virkeligheter som mulig er relevante og som kan påvirke elevenes virkelighet. Røthing skriver avslutningsvis i sin artikkel at undervisning om kjønn og seksualitet bør bygge ned dikotomien hetero-homo, og vise «at menneskers seksuelle begjær og praktiser ikke lar seg beskrive ved hjelp av to snevre, motstående kategorier» (2007, s. 495). Å synliggjøre et mangfold identiteter som verken faller inn under den ene andre kategorien, slik romanene her åpner for, og ved å veilede elevene til å reflektere kritisk i undervisningen, vil kunne være en metode for å bygge ned en slik dikotomi. I litteraturundervisningen blir det lærerens jobb å veilede elevene mot en slik forståelse, samtidig som hun må være varsom med å ikke lede dem inn i det som er «politisk korrekt». Dersom læreren er bevisst de maktstrukturene som påvirker det vi mulig tar for gitt, vil hun i større grad kunne stille kritiske spørsmål til teksten og dermed modellere en tilnærming til litteraturen som åpner for at elevene kan merke seg slike maktstrukturer selv. Det kan bidra til at elevene ser teksten med nye øyne og derfor også til at elevene kan revurdere sin opprinnelige tolkning.

Jeg avslutte dette kapitlet med et blick på hvilke muligheter skjønnlitteraturen har for å skildre sensitive temaer, slik som nettopp seksualitet. Å lese skjønnlitteratur er noe annet enn å lese

sakprosa. Skjønnlitterære tekster viser en fiktiv virkelighet, og til tross for at vi kan tolke inn samfunnsnormer og diskurser inn i slike romaner og at noen romaner er svært virkelighetsnære, er det viktig å huske at slike tekster er oppdiktet. I det første kapittelet i antologien *Litteratur og sårbarhet* (Dancus et al., 2021) fremmes lesing av skjønnlitteratur som et utgangspunkt for hvordan vi kan arbeide med sårbarhet og sårbarhetstematikker i undervisningen. Forfatterne skriver at god skjønnlitteratur kan vise hvordan livet hvordan livet er vanskelig, urettferdig og uforutsigbart, men «samtidig at man ikke er alene om å være sårbar» (s. 21). Når vi leser skjønnlitteratur, tar vi del i en annens virkelighetsoppfatning. Dette kan både overraske oss og utfordre de måtene vi selv tenker om verden på. Dermed kan vi også oppleve et tema «på nytt». Jeg vil argumentere for at det er denne nyoppdagelsen av romaners tematikker som er viktig i arbeidet med skjønnlitteraturen i skolen, og særlig romaner som tar opp sensitive temaer slik som kjønn og seksualitet kan være.

7 Konklusjon

Denne oppgavens problemstilling har vært todelt. For det første har jeg forsøkt å finne svar på hvordan det å være homofil blir skildret i *Dette blir mellom oss* og *Svartrasta syng om natta*. I den forbindelse har jeg forsøkt å finne ut av hvilke normer for seksualitet som formidles i romanene, og på hvilke måter romanene skaper rom for refleksjon rundt disse normene. For det andre har jeg forsøkt å finne ut av hvordan romanene kan være relevante for litteraturundervisningen i norsk på ungdomstrinnet. Jeg vil nå legge frem en konklusjon på oppgavens problemstilling.

Når det gjelder problemstillingens første del viser mine analyser at romanene til dels bidrar til stereotypisering av homofile karakterer. Til tross for å utfordre en tradisjonell kjønnsnorm, fremstilles de mannlige homofile karakterene i romanene som følsomme gutter som på mange måter bidrar til å skape et bilde av at det kun er homofile gutter som er åpne om det indre. Når åpenhet om følelseslivet tradisjonelt sett har vært forbeholdt kvinner i litteraturen, kan dette forsterke en norm om at homofile gutter er mer «feminine» enn heterofile gutter. Når det gjelder de kvinnelige homofile karakterene kan det også her argumenteres for at fremstillingen av Edith og Martha kan bidra til en reproduksjon av tanken om at lesbiske par består av en «mannlig» og en «kvinnelig» identitet. Også dette er en stereotyp forestilling om at lesbiske par også formes etter et heterofilt mønster.

I en av romanene finner vi en tydelig sammenheng mellom en problemfylt tilværelse og homofili. I *Dette blir mellom oss* knyttes problemene eksplisitt til Felix' seksualitet. Mangelen på aksept fra samfunnet bidrar til en mangel på aksept for seg selv, som forsterker at det å være homofil er vanskelig. Dette bidrar også til at homofili fremmes som noe annerledes og avvikende fra en heterofil norm, som særlig understrekes av at Felix så gjerne skulle ønske at Nicolai var en jente. I *Svartrasta syng om natta* har den vanskelige fortiden derimot ingen ting å gjøre med homofili. Selv om det også i denne romanen skildres det å være annerledes, henger dette i større grad sammen med typiske «ungdomsproblemer» som lavt selvbilde og følelsen av å være utenfor det sosiale fellesskapet. Når disse problemene likevel påvirker kjærlighetsrelasjonen mellom Edith og Martha i negativ forstand, kan det likevel argumenteres for at det å være homofil skildres som vanskelig.

Både *Dette blir mellom oss* og *Svartrasta syng om natta* bidrar til å fremme heterofili som norm ved at flere av de homofile karakterene må komme ut av skapet. Dette forsterker det heteronormative ved at homofili nærmest må synliggjøres for at karakterene skal kunne leve fullverdige liv. Det er særlig Felix i *Dette blir mellom oss* som føler det som en tvang for å kunne

være seg selv. I begge romaner skildres også skammen og de negative konsekvensene som kan medfølge av å komme ut som homofil. At flere av de homofile karakterene befinner seg i skapet og føler på utfordringer ved å komme ut, bidrar til å forsterke at homofili er noe som tilhører det skjulte og private. Samtidig, utfordres denne tanken delvis i *Svartrasta syng om natta* ved at Edith verken i liten grad tenker over eller møter negativ respons ved å fortelle Johanne at hun er forelsket i Martha. Likevel, beretter også hun over at hun ikke ville ønsket at noen andre tok valget om å komme ut for henne, som viser at de homofile karakterene for blir i skapet til det kjennes trygt å komme ut.

Problemstillingens andre del er knyttet til romanenes didaktiske potensial og relevans. Å bringe romaner som skildrer seksuelt mangfold inn i litteraturundervisningen er ytterst relevant, både fordi skolens dannelsesmandat og elevenes identitetsutvikling handler om å undervise i temaer som kjønn og seksualitet. Samtidig aktualiseres romanene spesielt i læreplanen for norsk og kompetansemål i faget etter 10.trinn: Elevene skal kunne lese skjønnlitteratur og utforske og reflektere over hvordan unges ulike livssituasjoner fremstilles. Dette fremmes også som viktig i arbeidet med det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring i norskfaget. Romanene skildrer ulike måter å være ungdom på, og hvordan ungdom opplever ulike problemstillinger som har påvirkning på livet deres. Fordi romanene klarer å skape nærhet mellom fiktive karakterer og leser, åpnes det for både mulighet til identifikasjon og empati. Romanene tar ikke bare opp temaer som kjønn og seksualitet, men også andre sider ved ungdomslivet som kan bekrefte eller utfordre elevenes eget selvbilde og livsoppfatning.

Som vi har sett bør undervisningen forsøke å gjøre elevene bevisst på de maktstrukturer som bidrar til hva vi anser som «normalt» og «avvikende» når det kommer til kjønns- og seksualitetstematikk, og at læreren bør forsøke å veilede elevene mot et tankesett hvor dikotomier brytes ned. Både *Dette blir mellom oss* og *Svartrasta syng om natta* har karakterer som utfordrer den rådende dikotomien hetero-homo, og som viser at seksualitet er mangfoldig; både fordi de representerer seksualitetsminoriteter, men også fordi de ikke ønsker merkelapper som plasserer dem i stabile kategorier. Samtidig, åpner romanene på et naturlig vis hvordan samfunnets diskurser har makt og bidrar til å opprettholde en heteronormativ diskurs. Vi ser det tydeligst i Felix' uttalelse om hva han kan, ikke kan, bør og ikke bør gjøre; hvor han tydeliggjør hvordan samfunnet bidrar til en problematisering av at han blir forelsket i en av samme kjønn. *Svartrasta syng om natta* er i mindre grad preget av en tyngende heteronormativitet over karakterenes liv, og det kan derfor være

interessant å sammenlikne de to romanene i klasserommet. På den måten er romanene aktuelle for en synliggjøring av de normene og maktstrukturene vi står i fare for å ta for gitt.

Fordi jeg her har gjort et utvalg av romaner med homofili som tema, kan jeg ikke si noe generelt om hvordan homofili fremstilles i norsk ungdomslitteratur. På bakgrunn av analysen som er gjort her kan vi likevel se tendenser til at homofili problematiseres og at heterofili anses som norm. Dette til tross for at vi er kommet langt i seksuell frigjøring i dagens samfunn. Jeg vil derfor argumentere for at litteraturlærere bør være bevisste på hvordan stereotypiske forestillinger reproduseres og forsterkes gjennom romanene vi bringer inn i norskundervisningen. På den måten vil vi kunne belyse og dermed også utfordre slike tankesett, slik at eleven i større grad blir delaktig i egen dannelsingsprosess. Samtidig vil en slik tilnærming legge til rette for at eleven kan utvikle seg til å bli en kritisk leser som kan tenke selvstendig i møte med litteraturen.

Referanser

- Anker, T. (2020). *Analyse i praksis: En håndbok for masterstudenter* (1. utgave). Cappelen Damm Akademisk.
- Bufdir. (u.å.). *Lhbt+-ordlista*. bufdir.no | Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Hentet 13. februar 2023, fra <https://ny.bufdir.no/likestilling/lhbtq-ordlista/>
- Bufdir. (2023). *Hvor mange er lhbtq?* bufdir.no | Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. https://www2.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/lhbtq/Hvor_mange/Antall/
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge.
- Claudi, M. B. (2010). *Litterære grunnbegreper*. Vigmostad & Bjørke AS.
- Dahl, A. (2023). Oute. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/oute>
- Dancus, A. M., Linhart, S. H., & Myhr, A. B. (2021). Sårbarhet i politisk filosofi, litteraturvitenskap og litteraturredidaktikk. I A. M. Dancus, S. H. Linhart, & A. B. Myhr (Red.), *Litteratur og sårbarhet*. Universitetsforlaget. <https://doi.org/10.18261/9788215054537-2021>
- Eek, B. (2022). *Skeivt kulturår: På rett vei?* Norsk barnebokinstitutt. <https://barnebokinstituttet.no/aktuelt/skeivt-kulturar-pa-rett-vei/>
- Eng, H. (2006). Homo- og queerforskning. I J. Lorentzen & W. Mühleisen (Red.), *Kjønnsforskning. En grunnbok* (s. 136–148). Universitetsforlaget.
- Foucault, M. (1976). *Seksualitetens Historie. I: Viljen til viten* (E. Shaanning, Overs.). Pax Forlag.
- Gatland, J. O. (1990). *Mellom linjene: Homofile tema i norsk litteratur*. Aschehoug.
- Gyldendal. (2021). *DBMO pris: Treffe unde lesere der de er*. <https://www.gyldendal.no/artikler/dbmo-pris/>
- Gaasland, R. (1999). Fortellerens hemmeligheter: Innføring i litterær analyse. I *Barnebokinstituttet*. Universitetsforlaget. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2010021600063
- Harstad, O. (2020). Kapittel 2. Den uforståelige teksten. I L. I. Aa & R. Neteland (Red.), *Master i norsk. Metodeboka 1* (s. 28–42). Universitetsforlaget.
- Hennig, Å. (2017). *Litterær forståelse innføring i litteraturredidaktikk* (2. utg). Gyldendal akademisk.
- Hermann-Wilmarth, J. M., & Ryan, C. L. (2016). Queering chapter books with LGBT characters for young readers: Recognizing and complicating representations of homonormativity. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 37(6), 846–866. <https://doi.org/10.1080/01596306.2014.940234>
- Kittang, A. (1979). Tolkningsteoriens plass i litteraturstudiet. I A. Aarseth & A. Kittang (Red.), *Hermeneutikk og litteratur* (s. 10–18). Universitetsforlaget. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2014073005038

- Klafki, W. (2001). *Kategorial dannelse: Bidrag til en dannelsesteoretisk fortolkning av moderne didaktikk*. Gyldendal Akademisk.
- Klakken, L. (2017). *Dumme, dumme hjarte*. Samlaget.
- Kolberg, A. (2022). *Juryleders tale ved utdeling av Kulturdepartementets priser for 2021*.
<https://barnebokinstituttet.no/kulturdepartementets-priser/juryleders-tale-2021/>
- Krag, A. K. (2020). *Dette blir mellom oss: Roman*. Gyldendal.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Overordnet del—Verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.
<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del?kode=nor01-06&lang=nob>
- Kunnskapsdepartementet. (2019). *Læreplan i norsk (NOR01-06)*. Fastsatt som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.
<https://www.udir.no/lk20/nor01-06?lang=nno>
- Lester, J. Z. (2014). Homonormativity in Children's Literature: An Intersectional Analysis of Queer-Themed Picture Books. *Journal of LGBT Youth*, 11(3), 244–275.
<https://doi.org/10.1080/19361653.2013.879465>
- Monrad-Krohn, V. A. (2016). *Må homofili være et problem i norsk skjønnlitteratur?* NRK.
https://www.nrk.no/kultur/ma-homofili-vaere-et-problem-i-norsk-skjonnlitteratur_-1.13218896
- Nissen, N. A. (2000). Å lese for å bruke. Homoforskning, kjønnsforskning og litteraturvitenskap. I H. H. Skei & E. Vannebo (Red.), *Norsk litterær årbok 2000* (s. 241–263). Det norske samlaget.
- Nyeng, F. (2012). *Nøkkelbegreper i forskningsmetode og vitenskapsteori*. Fagbokforlaget.
- Opplæringslova. (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)—Lovdata (LOV-1998-07-17-61)*. Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- Renberg, T. (2003). *Mannen som elsket Yngve*. Forlaget Oktober.
- Rønning, F. (2017). *Homofili som problem i ungdomslitteraturen* [Bacheloroppgave]. Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Røthing, Å. (2007). Gode intensjoner, problematiske konsekvenser. Undervisning om homofili på ungdomsskolen. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 91(6), 485–497.
<https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2987-2007-06-06>
- Samoilow, T. K., & Myren-Svelstad, P. E. (2020). *Kritisk teori i litteraturundervisningen* (1. utgave). Fagbokforlaget.
- Severinsson, E. (2013). *Att öppna låsta dörrar – en queerstudie av svenska ungdomsromaner med*

HBT-tema [Masteroppgave]. Lunds universitet.

- Sigvartsen, A. L. (2013). *Vil ha flere skeive ungdomsbøker*. NRK. <https://www.nrk.no/kultur/vil-ha-flere-skeive-ungdomsboker-1.11012260>
- Skeiseid, T. Ø. (2022, november 21). *Bedehuskulturen | Stavangers kulturmiljøplan*. <https://www.stavanger.kommune.no/stavangers-kulturmiljoplan/stavangers-historie/tematisk/bedehuskulturen/>
- Skeivt arkiv. (2021). *Skeivt kulturår 2022*. Skeivtarkiv.no. <https://skeivtarkiv.no/skeivt-kulturar-2022>
- Slettan, S. (2020). Introduksjon. Om ungdomslitteratur. I S. Slettan (Red.), *Ungdomslitteratur: Ei innføring* (2. utgave, 1. opplag, s. 13–35). Cappelen Damm akademisk.
- Solheim, T. E. (2021). *Svartrasta syng om natta*. Samlaget.
- Steinnes, J. (2011). For en mindre danning. Med Deleuze og Guattari på søk etter dannelsesbegrepets vibrasjonssentrum. I K. Steinsholt & S. Dobson (Red.), *Dannelse. Introduksjon til et ullent pedagogisk landskap* (s. 193–210). Tapir akademisk forlag.
- The Beatles. (1968a). Blackbird [Sang innspilt av Paul McCartney]. I *The Beatles*. Apple Records.
- The Beatles. (1968b). Dear Prudence [Sang innspilt av John Lennon]. I *The Beatles*. Apple Records.
- The Beatles. (1968c). Martha, My Dear [Sang innspilt av Paul McCartney]. I *The Beatles*. Apple Records.
- Tveit, Å. K. (2006). *Rom for lek og læring. Bibliotektilbudet for barn og ungdom: En delrapport i bibliotekutredningen 2006*. ABM-utvikling (Statens senter for arkiv, bibliotek og museum).
- Tveter, L. (2022). *50 år siden opphevelsen av straffeloven § 213 – «homoparagrafen»—Lovdata*. https://lovdata.no/artikkel/50_ar_siden_opphevelsen_av_straffeloven_%C2%A7_213__%C2%ABhomoparagrafen%C2%BB/3943
- Waage, L. R. (2013). “Kompis”? “Rival”? “Kjæreste”? – Eller kanskje bare “homo”? - Om maskuline relasjoner i *Mannen som elsket Yngve* (2003). *NORMA*, 8(2), 151–167. <https://doi.org/10.18261/ISSN1890-2146-2013-02-04>